

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 11 (720)

SAJŪDŽIUI – 35!

1988 m. birželio 3 d. Vilniuje, Mokslų akademijoje įvykusiame visuomenės susibūrimo buvo išrinkta Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) iniciatyvinė grupė, kuri pradėjo vieną svarbiausių judėjimų Lietuvos istorijoje. Sąjūdis mažiau nei po metų, t. y. 1989 m. vasario 16 d., deklaravo, kad šio judėjimo pagrindinis siekis – nepriklausomos Lietuvos Respublikos atkūrimas.

LPS iniciatyvinėje grupėje buvo 35 nariai. Tai neeilinės, visai Lietuvai gerai žinomos, autoritetingos asmenybės, mokslininkai ir menininkai, visuomenės veikėjai. 18 grupės narių jau yra išėję į Anapus. Tai: aktorius Regimantas Adomaitis, rašytojas Vytautas Jurgis Bubnys, akademikas Juozas Bulavas, solistas Vaclovas Daunoras, rašytojas Sigitas Geda, kompozitorius Julius Juzeliūnas, prof. Česlovas Kudaba, prof. Meilė Lukšienė, poetas Alfonsas Maldonis, poetas Justinas Marcinkevičius, akademikas filosofas Jokūbas Minkevičius, architektas Algimantas Nasvytis, filosofas Romualdas Ozolas, prof. Romas Pakalnis, ekonomistas dr. Saulius Pečiulis, rašytojas Vytautas Petkevičius, ekonomistas akad. Raimundas Rajeckas, režisierius Arūnas Žebriūnas.

Konferencijos „Sąjūdžio istorija ir patirtis“ dalyviai. R. Kaminsko nuotr.

Su mumis yra: akad. Antanas Buračas, žurnalistas ir rašytojas Algimantas Čekulis, literatas ir vertėjas Virgilijus Čepaitis, filosofas prof. Bronius Genzelis, filosofas ir rašytojas Arvydas Juozaitis, architektas ir dainininkas Algirdas Kaušpėdas, filosofas prof. Bronius Kuzmickas, prof. Vytautas Landsbergis, dailininkas Bronius Leonavičius, politologas Alvydas Medalinskas, ekonomistė prof. Kazimiera Prunskienė, filosofas prof. Vytautas Radžvilas, architektas, Sąjūdžio spaudos organizatorius Artūras Skučas, gydytojas, visuomenės veikėjas Gintaras Songaila, dailininkas Arvydas Šaltenis, žurnalistas Vitas Tomkus, fizikas, visuomenės veikėjas dr. Zigmantas Vaišvila.

Konferencijoje „Sąjūdžio istorija ir dabartis“ pranešimą skaitė iniciatyvinės grupės narys, dr. Zigmantas Vaišvila

REGISTRACIJA Į LIETUVOS MOKSLININKŲ SAJUNGOS SUVAŽIAVIMĄ

KVIETIMAS Į LIETUVOS MOKSLININKŲ SAJUNGOS SUVAŽIAVIMĄ

2023 m. birželio 21 d. (trečiadienį) nuo 14 iki 17 val.

Lietuvos Respublikos Seimo Konstitucijos salėje (1 rūmai, 3 a.)

Dalyvių registracija vyksta iki birželio 12 d. el. p. emilis.urba@ftmc.lt

Šių metų birželio 3 d. Lietuvos mokslų akademijoje surengta mokslinė konferencija Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio 35-mečiui paminėti „Sąjūdžio istorija ir patirtis“. Konferencijos rengėjai: Lietuvos mokslų akademija, LPS iniciatyvinės grupės nariai, Lietuvos centrinis ir naujasis archyvas. Vienas iš Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narių Alvydas Medalinskas teigė, kad „birželio 3-įją Lietuvoje reikėtų minėti kiekvienais metais panašiai, kaip Kovo 11-ąją ar Šausio 13-ąją, nelaukiant kokio nors dar vieno penkmečio jubiliejaus“.

Sąjūdžio dienos minėjimas įvyko ir Lietuvos Respublikos Seime, istorinėje Kovo 11-osios Akto salėje. Buvo pabrėžta, kad Sąjūdis išreiškė dvasinį tautos atsinaujinimą ir susitelkimą. Vyksta nemažai renginių, ekskursijų, parodų, skirtų prisiminti nepriklausomybės link žengusios Lietuvos įvykius. Tik visuomenės ir, pirmiausia, jos inteligentijos, mokslininkų bei kitų kūrėjų susitelkimą gali sustabdyti dabartinį tautos susipriešinimą ir išsivaikščiojimą, atkurti tikėjimą mūsų valstybės pažanga. „Mokslo Lietuvos“ informacija

VDU prof. Ineta Dabašinskienė (žr. 5 p.) – apie ateities universitetus

ŠIAME NUMERYJE

- Sąjūdžio veiklos jubiliejus** ● 1–2 p.
- Konstitucija ir valdžia** ● 2 p.
- Pasaulio aktualijos** ● 2 p.
- Kas yra dabartiniai pasaulio valdytojai? Gudrūs nusikaltėliai ar menkystos?** ● 3 p.
- Tęsiame pasakojimą apie prof. Dalią Giedrimienę** ● 4 p.
- Ateities universiteto bruožai** ● 5 p.
- Kviečia dalyvauti projektuose** ● 6 p.
- Jaunosios tyrėjos akiratyje – nauji onkologinių susirgimų gydymo metodai** ● 7 p.
- Parodos** ● 10–11 p.
- Išleistas Didysis esperanto-lietuvių kalbų žodynas** ● 11 p.
- Tautos istorijos puslapiai** ● 11–12 p.
- Netektys** ● 12 p.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIME

Nepaisoma Konstitucinio Teismo nutarimo

Laima Nagienė

Konstitucinis Teismas 2023 m. balandžio 26 d. nutarime pripažino, kad Švietimo įstatymo 43 straipsnio 7 dalies nuostata dėl bendrųjų ir specialiųjų kriterijų nustatymo Vyriausybės patvirtintose Mokyklų tinklo kūrimo taisyklėse prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į svarstomo klausimo svarbą, nutarė, kad mokyklų tinklo formavimo teisinio reguliavimo spragoms ir neapibrėžtumui užpildyti reikalingas tam tikras laikas, taigi nutarė Konstitucinio Teismo nutarimą skelbti

2024 m. sausio 2 d. Tačiau Vyriausybė, įgyvendindama Konstitucinio Teismo nutarimą, jau šių metų gegužės 17 d. nutarimu nusprendė skubos tvarka teikti Švietimo įstatymo pakeitimus.

Tiek iš buvusios švietimo, mokslo ir sporto ministrės Jurgitos Šiugždinienės, tiek ir iš premjerės Ingridos Šimonytės pasisakymų apie šį Konstitucinio Teismo nutarimą susidaro vienareikšmis įspūdis, kad siekiama sumažinti Konstitucinio Teismo nutarimo reikšmę ir bandoma sukurti įspūdį, kad reikalingas tik paprastas techninis sprendimas – taisyklėse įtvirtintus mokyklų kriterijus kone pažodžiui reikia perkelti į Švietimo įstatymą. Paskutinę savo, kaip ministrės, darbo dieną – gegužės 23 d., J. Šiugždinienė skubos tvarka Seimui įteikė

Švietimo įstatymo pataisas, kurių pateikimui Seimas pritarė.

Jokiu būdu negaliu sutikti nei su tokia skuba, nei su Vyriausybės išreikšta ir siūlomuose Švietimo įstatymo pakeitimuose atsispindinčia pozicija, kad tėra sprendžiamas techninis klausimas. Konstitucinio Teismo sprendimas yra grindžiamas tuo, kad nėra pagrindo nagrinėti turinio teisės akto, kuris pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai. Konstitucinio Teismo sprendimas suteikia galimybę nustatyti ir su švietimo bendruomene įvertinti konkrečių bendrųjų ir specialiųjų kriterijų poreikį, galimą jų turinį, užtikrinti partijų susitarime dėl Lietuvos švietimo politikos 2021–2030 m. išdėstytus įsipareigojimus, pavyzdžiui, įsipareigojimą suteikti savivaldybėms daugiau savarankiš-

kumo, formuojant mokyklų tinklą ir įgyvendinant Geros mokyklos koncepciją. Ir tai suteikia laiko tokiam sprendimui įgyventi.

Ypatingą nerimą kelia tai, kad Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos siūlomi pakeitimai suteiks galimybę poįstatyminiuose teisės aktuose reglamentuoti automatizuotą mokyklų, kuriose mokosi ne daugiau kaip 60 mokinių, reorganizavimą ar likvidavimą ir dar drastiškesnius pokyčius gimnazijose, nepaisant faktinės kiekvienos mokyklos situacijos. Vien dėl to, kad mažesnės mokyklos bus reorganizuotos arba likviduotos, negalima daryti prielaidos, kad bendra švietimo situacija Lietuvoje pagerės. Siūlomi ministerijos sprendimai yra atitolę tiek nuo tikrosios situacijos savivaldybėse, tiek nuo mokytojų ir mokinių poreikių. *Autorė yra Seimo narė.* ■

Kurortų įstatymas

Mindaugas Skritulskas

Gegužės 18 d. Seimas priėmė Kurortų ir kurortinių teritorijų darnaus vystymo įstatymą, kuri inicijavome kartu su Seimo narių grupe. Priimto įstatymo tikslas – vienas bendras teisės aktas, nustatantis vienisą ir tikslingą kurortų ir kurortinių teritorijų teisinį reglamentavimą Lietuvoje. Iki šiol kurortų sritį Lietuvoje reguliavo atskiri teisės aktai,

kurie nebuvo tikslingai nukreipti į kurorto ir kurortinės teritorijos statusą turinčių savivaldybių aiškų reglamentavimą. Juose nepabrėžiama kurortų svarba turizmui, jų išskirtinumas ir savarankiškumas. Nors kurortai yra neatsiejama Lietuvos įvaizdžio ir turizmo dalis, nebuvo pakankamai atsižvelgiama į šių vietovių išskirtinumą ir sukuriama ekonominę naudą.

Apie atskirą kurortų ir kurortinių teritorijų raidą reglamentuojantį įstatymą bei jo reikalingumą buvo kalbama bemaž 30 metų. Tokios šalys, kaip Vokietija, Austrija, Bulgarija, Estija, Latvija, Lenkija, Prancūzija, Slovakija,

turi nacionalinius kurortų veiklą reglamentuojančius įstatymus. 1932 m. Lietuvoje buvo išleistas taisyklės šiam įstatymui vykdyti, labai paskatinusios tiek naujų, tiek esamų kurortų plėtrą. Kurorto statusą norėjo gauti 33 Lietuvos miestai, miesteliai ir vietovės iš 30 apskričių. Nedidelei valstybei 33 kurortai (1932 m.) yra gana fenomenalus istorinis faktas.

Priimtas Kurortų ir kurortinių teritorijų darnaus vystymo įstatymas nustato nacionalinės kurortų ir kurortinių teritorijų politikos tikslą, jos įgyvendinimo uždavinius, kurortų ir kurortinių teritorijų finansavimą, gamtinių gdomųjų veiksmų mokslinių tyrimų atlikimo

pagrindus, valstybės ir savivaldybių institucijas, atsakingas už kurortų ir kurortinių teritorijų darnų vystymą. Svarbu ir tai, kad, kaip numatyta įstatyme, Vyriausybė Nacionaliniame pažangos plane nustato nacionalinės kurortų ir kurortinių teritorijų politikos strateginius tikslus ir pažangos uždavinius, tvirtina ilgalaikę (dešimties metų trukmės) kurortų ir kurortinių teritorijų plėtros programą, kurią parengti turi Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Tikimasi, kad priimtas įstatymas taps stipria atspirtimi ne tik kurortų, bet ir visos valstybės ekonomikos raidai bei konkurencingumui didinti. *Autorius yra Seimo narys.* ■

PASAULIO AKTUALIJOS

Demonstracija už gyvybę Romoje

Gegužės 20-osios popietę tūkstančiai žmonių, šeimos ir jaunimas dalyvavo Italijos nacionalinėje „Demonstracijoje už gyvybę“ Romoje, Italijos sostinėje, praneša CNA. Eitynės prasidėjo Romos Respublikos aikštėje, netoli centrinės Termini traukinių stoties, ir lėtai nusidriekė pro Didžiosios Mergelės Marijos baziliką, Merulanos gatve iki aikštės priešais Laterano

baziliką. Organizatorių grupės prezidentas Massimo Gandolfini šio mėnesio pradžioje „EWTN News“ sakė, kad demonstracija nėra susijusi su konkrečia politine partija.

„Mes užsiimame politika iš didžiosios raidės, – sakė neurochirurgas ir septynių vaikų tėvis. – Tai yra gyvybės gynimas, natūralios šeimos gynimas, tėvų auklėjimo laisvės gynimas. Tokia yra mūsų politika...“

Jis sakė, kad tarp organizacijos tikslų yra numatyta įsteigti nacionalinę negimusios gyvybės dieną ir vyriausybinių fondų, kuris padėtų sunkumus patiriančioms nėščiosioms. Jie taip pat tikisi ugdyti didesnę motinystės grožio pripažinimą kultūroje.

M. Gandolfini pridūrė, kad organizatoriai priešinosi eutanazijos, savižudybės su pagalba ir surogatinės motinystės įteisinimui Italijoje. „Mes griežtai pasisakome prieš visa tai, nes pirmiausia yra vaiko teisė“, – sakė jis. *Šaltinis: laikmetis.lt, 2023 05 21* ■

Maršas už gyvybę Romoje, Italijoje. EPA nuotr.

Etniniai vokiečiai taps mažuma?

Vokietijos skaitomiausias laikraštis „Die Zeit“ („Laikas“) paskelbė straipsnį, kuriame teigiama, kad Vokietija netrukus taps šalimi, kurioje migrantai nebebus mažuma. Hamburge leidžiamas laikraštis yra skirtas aukštesnio lygio skaitytojams nei bulvarinė spauda. Jame rašoma: „Integracija buvo vakar: Vokietija yra antra pagal imigracijos mastą šalis pasaulyje ir tikėtina, kad artimiausioje ateityje vokiečiai taps neskaitlinga mažuma.“ Straipsnyje rašoma apie laikus, kai, „prieš atvykstant „kitiems“, buvo „pažįstama tėvynė“, Vokietijoje gyveno vos 500 tūkst. užsieniečių, šalis priklausė vokiečiams: „Jūs pažinojote kaimynus. Žmogus suprato, ką jie kalba, kuo tiki, ką patiekia valgiui vakare. Buvo taika. Ekonomika stebuklingai augo.“

Nepaisant statistinių duomenų, rodančių, kad per pastarąjį dešimtmetį nusikaltamumas apskritai sumažėjo, žmogžudysčių ir grupinių išprievartavimų daugėja, nepro-

porcingai didelę jų dalį įvykdo Vokietijos gyventojai užsieniečiai. 2022 m. grupiniai išžaginimai pasiekė rekordinį lygį, o pusė įtariamųjų buvo užsieniečiai. Nekontruojamos išlaidos Vokietijos migracijos krizei slegia valstybės biudžetą tuo metu, kai vokiečiai susiduria su silpnėjančia ekonomika ir didėjančia infliacija. <...> Berlyne 2022 m. populiariausias naujagimių vardas – Mohamedas.

Ši tendencija nelėtėja, o Vokietijos vyriausybė, nepaisydama didėjančio rinkėjų pasipiktinimo, šiemet pasirengusi išleisti 36 mlrd. eurų atvirų sienų politikai. Visuomenės pasipriešinimą rodo didėjanti parama antiimigracinei partijai „Alternatyva Vokietijai“ (AfD). Vokietijoje ir toliau fiksuojamas rekordinis gyventojų skaičiaus augimas: 2022 m. atvyko beveik 1,5 mln. migrantų, o per pirmuosius tris 2023 m. mėnesius – 163 000 naujų migrantų. *Šaltinis: rmx.news* ■

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

PASAULIO GALINGIEJI – NUSIKALTĖLIAI AR MENKYSTOS?

Jau seniai viešojoje erdvėje sklaido nuostata, kad Žemėje – per daug žmonių. Atseit, jei nebus ribojamas gimstamumas, planetą ištiks visuotinis badas. Per didelį žmonių skaičių skatins etninius ir politinius konfliktus, pagreitins neigiamus klimato kaitos pokyčius. Yra ir nemažai patikėjusių šia nuostata. Siekiant stabdyti gyventojų skaičiaus augimą, jau išbandyta daug priemonių.

Karas – siaubingas, bet labai pelningas verslas

Pati brangiausia pramonės produkcija – karinė technika, nors ne visada šios paskirties gaminiai yra novatoriški, besiremiantys pažangiomis mokslinėmis technologijomis. Antrajame pasauliniame kare buvo panaudoti ir primityviausi įrenginiai. Prisiminkime Japonijos lakūnų savižudžių – kamikadžių lėktuvus, kurių didelė dalis buvo tikros griuvenos, galėjusios tik nugabenti sprogmenis iki prieš pozicijų ir neužtikrinusios lakūnų sugrįžimo. Dabartinė karo technika yra įvertinta pačia aukščiausia kaina, nors pritaikyta tik žudyti ir griauti.

Po karo atsiveria neregėtai plačios investavimo galimybės. Reikia greitai atkurti pramonę ir paslaugų infrastruktūrą, suremontuoti buvusius ir tiesti naujas transporto magistras, apgyvendinti personalą. Sovietų imperijos užgrobtose teritorijose reikėjo per labai trumpą laiką apgyvendinti išlikusius ir iš kitur atkeltus asmenis, kurie turėjo užpildyti naujų žmonių cechus. Tai, kad iš gelžbetonio blokų sumontuoti daugiabučiai nebus nei patogūs, nei gražūs, naujesiems vadovams nerūpėjo – svarbiausia už kuo mažesnes sąnaudas apgyvendinti kuo daugiau naujų darbininkų. Šiandien dažnai iškyla klausimas, ar verta renovuoti tuos blokinius griozdus, ar geriau juos nugriauti? Tačiau lėšų trūkumas, vietos ir kitų išteklių stoka apsunkina net labai perspektyvių projektų įgyvendinimą. Juk kiekvienoje dėžėje – dešimtys ir šimtai šeimų, kurioms reikia nuolatinės gyvenamosios vietos.

Žinoma, atkuriant karo nusiaubtas teritorijas, atsiveria ir techninės pažangos galimybės. Kuriamos naujos pramonės šakos, diegiamos naujos technologijos, statomi profesinio rengimo ir mokslo centrai. O karo aukos lieka istorijos (neretai – neobjektyvios) vadovėliuose ir kapuose, dažnai net trukdančiuose statyboms. Kartais kapai virsta poilsio ir pramogų parkais. Kas iš naujosios kartos atstovų susimąsto, kad linksmi spektakliai, trunkūs koncertai ir pompastiški oficialūs renginiai vyksta ant pamirštų žuvusiųjų kūnų liekanų? Amžinojo poilsio vietomis jų nepavadinsi. Karų aukos dingsta abejingoje statistikoje. Kiek žuvo Antrajame pasauliniame kare, oficialiai trukusiam šešerius metus? Istorijos šaltiniai sako: 50–70 milijonų. Tai kiek iš tikrųjų? Penkiasdešimt ar septyniasdešimt? Dar pridėkime suluošintus, kančiose gyvenusius po visų „kapituliacijų“ ir „pergalės švenčių“.

Po Antrojo pasaulinio karo buvo nuspręsta, kad visi konfliktai bus sprendžiami tik taikiai, derybų keliu. Įkurta ir šios paskirties institucija – Jungtinių Tautų Organizacija (JTO). Pastatyti milžiniški JTO rūmai, parengtos narystės taisyklės, suplanuotas biudžetas, paskirti valstybių atstovai, įdarbintas juos aptarnaujantis personalas. Sukurtos net „taikos palaikymo“ karinės pajėgos. Bet taika Žemėje neįsiviešpatavo. Ir negalėjo įsiviešpatuoti, nes praėjusio karo priešastys aptartos tik apgraiptomis, ne visi jo sukėlėjai buvo įvardinti. Dar daugiau – dalis jų paskelbti prisidėjusiais prie karo nutraukimo, taigi atnešusiais Žemei taiką.

Sovietinių karo nusikaltėlių niekas net nepabandė įvardinti ir nubausti. Priešingai – jie net įgijo galimybę pasisavinti užgrobtų tautų žemes ir keisti jų gyventojų sudėtį. Istorinė

tiesa žmonijos nepasiekė. Ryškiausi pavyzdžiai – Rytų Prūsijos krašto pavertimas karo grobiu ir pavojaus visai žmonijai židiniu. Jokia žadėta Taikos konferencija dėl šio krašto likimo taip ir nesurengta, o vienas iš pagrindinių žudikų – Josifas Stalinas – paskelbtas „geruoju dėde Juozapu“. Prieš pat karą vykusių bendrų nacių ir sovietų paradų pokario pasaulio galingieji nelabai nori prisiminti iki šiol. Informacijos apie masines sovietų užgrobtų valstybių gyventojų tremtis, apie mirties stovyklų („gulagų“) sistemą nerasite daugelio Vakarų valstybių vadovėliuose.

Todėl ar reikia stebėtis, kad apie Rusijos kasdien vykdomus karo nusikaltimus, apie kasdien žūstančius Ukrainos gyventojus, apie sugriautas šios valstybės mokyklas ir ligonines, sudaužytas jos gamyklas, iki šiol buvusias jų pragyvenimo šaltinius, apie sunaikintus jų būstus, apie tūkstančius pagrobtų vaikų nelabai žinoma net Vatikane. Ką JTO padarė, kad nutrauktų šiuos karo nusikaltimus? Atvirai pasakius, nieko. Dar daugiau: karo nusikaltėlių atstovai ir toliau „posėdžiauja“ kaip nuolatiniai Generalinės Asamblėjos nariai, lyg jiems būtų pavesta rūpintis pasaulio taika. Net prieš Antrąjį pasaulinį karą sovietų atstovai, užpuolę Suomiją, buvo pašalinti iš tarptautinių organizacijų. Dabartiniai pasaulio galingieji veblena, kad Ukrainai galbūt atvers kelią į NATO, kai... pasibaigs karas. Tik Lenkijos ministras pirmininkas Mateusz Morawiecki pasisakė už tai, kad Ukraina turi gauti galimybę įstoti į NATO. Jis priminė, kad Ukrainai reikia tikrų saugumo garantijų, nes ji kovoja ne tik už savo suverenitetą ir teritorinį vientisumą, bet ir už taiką visoje Europoje.

Kodėl žudikai iki šiol turi galimybę šantažuoti visą žmoniją? Ar visas pasaulis dabar yra priklausomas nuo išprotėjusių Rusijos nusikaltėlių gaujos narių užgaidų? Ir pagaliau, ar tik praeitų metų vasario 24-ąją šie nusikaltimai prasidėjo? Kur buvo pasaulio galingieji, kai buvo užpulta Moldova ir Sakartvelas? Kur jie buvo ir gerokai anksčiau, kai buvo keičiamos po Antrojo pasaulinio karo nustatytos valstybių sienos, kai buvo vykdomos karinės avantiūros Vengrijoje ir Čekijoje?

Neturint pasaulio saugumo taisyklių, nesukūrus taikos tarptautinių konfliktų reguliavimo mechanizmo, niekas negali būti garantuotas, kad branduoliniu šantažu nepasinaudos kita nusikaltėlių, svajojančių įsiviešpatuoti visame pasaulyje, grupuotė. Valstybės agresyvumą lemia jos politinė sistema. Kai po Antrojo pasaulinio karo buvo pasmerкта nacistinė ideologija, komunistinė sistema taip ir liko nedemaskuota. Liko neaparta kitų šios sistemos užvaldytų šalių, iš kurių ryškiausi pavyzdžiai yra Kinija ir Šiaurės Korėja, politika. Apie tai, kad Kinijoje jau daug dešimtmečių veikia sovietinio tipo mirties stovyklų sistema, seniai žinoma. Vien vadinamoji „kultūrinė revoliucija“ pareikalavo maždaug 8 mln. gyvybių, o beveik 17 mln. buvo represuota. Bet tai – tik apytiksliai skaičiai, nes tikslios statistikos komunistinėje sistemoje niekada nebuvo. Nė viena tauta, gyvenanti šalia Kinijos, negali jaustis saugi. Vien Tibeto okupacija pareikalavo maždaug 1,2 mln. tibetiečių gyvybių. O kaip į šią Kinijos komunistų avantiūrą reagavo JTO ir kitos tariamai taikos išsaugojimu besirūpinančios organizacijos? Ar ne todėl, kad šio nusikaltimo organizatoriai liko nenubausti, nuolatiniam pavojui ir dabar yra 24 mln. Taivano gyventojų? Tačiau šiai valstybei net nėra suteiktas JTO nario statusas, nes tam priešinasi Pekino režimas.

Suprantama, kad, neturint efektyviai veikiančių institucijų, galinčių sustabdyti ir nubausti karo nusikaltimų vykdytojus, tenka ieškoti kompromisų net su nusikaltėliais, imtis labai sudėtingų diplomatinių sprendimų ir, žinoma, skirti vis daugiau lėšų gynybai. Stiprinama valstybės sienų apsauga, modernizuojama karinių institucijų infrastruktūra. Tenka įsigyti vis daugiau karinės paskirties priemonių, kurti arba pirkti karinę techniką ir šaudmenis, t. y. didinti gynybai skiriamą valstybės biudžeto dalį. Visa tai labai daug kainuoja. Bet ar tikrai ginkluotės struktūrų kūrimas gali išsaugoti taiką? Ar tikrai tik strategija „Nori taikos – ruoškis karui“ yra vienintelė pasiteisinusi?

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Seimas nesutiko skelbti pirmalaikių Seimo rinkimų. Seimas nusprendė nepritari Seimo nutarimo projektui, kuriuo rudenį buvo siūloma skelbti pirmalaikius Seimo rinkimus. Už šį projektą po pateikimo balsavo 66 Seimo nariai, prieš buvo 61, susilaikė 8. Todėl nutarta šį projektą atmesti.

Projekto rengėjai tvirtino, kad visuomenei kyla abejonių dėl savivaldybių tarybų narių veiklos vykdymui skiriamų lėšų panaudojimo ir galiojančios tvarkos teisinio reglamentavimo skaidrumo bei pagrįstumo, o tai neigiamai veikia pasitikėjimą visomis parlamentinėmis partijomis ir visomis politinėmis valdžios institucijomis. Pagal Konstituciją, pirmalaikiai Seimo rinkimai gali būti rengiami, jei tam pritaria ne mažiau kaip 85 Seimo nariai.

Sukurti skaidrią savivaldybių tarybų narių veiklos apmokėjimo sistemą. Seimo nariai gegužės 29 d. įregistravo įstatymo projektą dėl savivaldybių tarybų narių veiklos apmokėjimo tvarkos pakeitimo, kurį pasirašė visų Seimo frakcijų seniūnai. Projekte siūloma tarybos nariams mokėti atlyginimą, kuris būtų 20 proc. tos savivaldybės mero atlyginimo dydžio. Taip pat siūloma užkardyti piktnaudžiavimą kompensacijomis, naikinant galimybę jas gauti.

Toks pasiūlymas grindžiamas tuo, kad tarybos nario, kaip politiko ir bendruomenės atstovo, veikla nėra apribota laike, jam nėra taikoma darbo laiko apskaita, todėl siūloma tiesiog mokėti už funkcijų vykdymą. Taip pat siekiama įtvirtinti nuostata, kad savivaldybių tarybų nariams būtų galima sumažinti atlyginimą, jeigu jie nelanko savivaldybės tarybos, nuolatinųjų komitetų, nuolatinųjų komisijų ir savivaldybės kolegijos, į kurių sudėtį įeina, posėdžių. Siūloma mažinti atlyginimą proporcingai praleistų posėdžių skaičiui, o konkreti tvarka turėtų būti nustatoma kiekvienos savivaldybės reglamente. Siekiant skaidrumo, siūloma nustatyti pareigą pateikti informaciją apie savivaldybių tarybų narių atlyginimus savivaldybių interneto svetainėse.

Referendumas dėl pilietybės įgijimo reglamentavimo. Seimas po svarstymo pritarė nutarimo projektui, kuriuo siūloma paskelbti privalomąjį referendumą dėl pilietybės įgijimo reglamentavimo. Teikiamu dokumentu siūloma nustatyti, kad privalomas referendumas būtų vykdomas 2024 m. gegužės 12 d. Jame būtų siūloma pritari Konstitucijos 12 straipsnio keitimui, įtvirtinant tokį straipsnio tekstą: „Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais konstitucinio įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka. Konstitucinis įstatymas taip pat nustato Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo pagrindus ir tvarką.“

Svarstomu nutarimo projektu Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai numatoma pavesti valstybės biudžeto lėšomis referendumo agitacijos laikotarpiu informuoti visuomenę apie referendumu teikiamo klausimo svarbą Valstybės ir Tautos gyvenimui.

Fronto linijoje. Čia buvo Ukrainos Donecko srities Bachmuto miestas. 2023 m. gegužės 21 d.

LIETUVIAI MOKSLININKAI PASAULYJE

Kardiologė prof. Dalia Giedrimienė

Tęsinys. Pradžia – Nr. 10 (719)

1989 m. Dalia Giedrimienė pradėjo dirbti KMI Anesteziologijos ir intensyviosios terapijos katedroje. Ji buvo atsakinga už penktą kursą, skaitė paskaitas, vizitavo klinikų reanimacijos skyrius, vadovavo rezidentams ir aspirantams. 1991 m. KMI mokslinė taryba jai suteikė docento vardą. 1993 m. gruodžio 23 d. ji buvo pristatyta profesoriaus vardui gauti. Kartu su vyriausia Lietuvos reanimatologe, moksline vadove prof. A. Lukoševičiūte skaitė pranešimus tarptautiniuose intensyviosios terapijos ir kardiologijos simpoziumuose Belgijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Estijoje ir kt., vizitavo intensyviosios terapijos skyrius Suomijoje (Helsinkyje ir Tampereje). 1989 m. rugsėjo 3–8 d. kartu su prof. A. Lukoševičiūte atstovavo Lietuvos medicinai Intensyviosios terapijos ir kritinės medicinos pagalbos kongrese (angl. *World Congress on Intensive and Critical Care Medicine*), vykusiame Kio-to (*Kyōto*), Japonijoje.

1990 m. gruodžio 5–8 d. profesorė D. Giedrimienė skaitė pranešimus Europos širdies stimuliacijos kongrese (angl. *Cardiostimulation International Symposium Progress in Clinical Pacing*) Romoje. Tuo metu Vatikano lietuviškasis radijo skyrius šventė savo veiklos 50-metį. Mokslininkė buvo pakviesta į Lietuvos delegaciją susitikti su popiežiumi Jonu Pauliumi II. Pokalbio metu buvo prašoma padėti išsaugoti Lietuvos nepriklausomybę. Profesorė dalyvavo ir specialioje Vatikano radijo laidoje, kurioje papasakojo apie atkurtą Lietuvos valstybę ir jos mediciną. Iš ambasadoriaus Romoje Stasio Lozoraičio ji gavo Nepriklausomos Lietuvos pasą.

1990 m. gruodžio 19 d. D. Giedrimienėi suteikta aukščiausia Lietuvos gydytojo kardiologo kategorija, o kitais metais – pirma gydytojo anesteziologo reanimatologo kategorija. 1991 m. gegužės 28–31 d. ji skaitė pranešimą tarptautiniame IX Šiaurės Amerikos širdies stimuliacijos ir elektrofiziologijos draugijos (angl. *North American Society of Pacing and Electrophysiology; NASPE*) simpoziume Vašingtone. Gavusi šios organizacijos narių rekomendacijas, D. Giedrimienė pirmoji iš Lietuvos atstovų tapo šios draugijos nare. Šiame simpoziume pirmą kartą buvo iškelta Nepriklausomos Lietuvos vėliava.

Po šios konferencijos, lankantis JAV Konektikuto (angl. *Connecticut*) valstijos universitetuose, D. Giedrimienė gavo pasiūlymą atvykti skaityti paskaitų Šventojo Juozapo koledže Vakarų Hartforde (angl. *Saint Joseph College, West Hartford, CT*). Profesorė priėmė šį pakvietimą ir 1992 m. pavasarį pradėjo dirbti Jungtinėse Amerikos Valstijose. Tačiau iki 1994 m. rugpjūčio 15 d. dar derino veiklą Lietuvoje, Kauno medicinos institute, ir JAV: vasaros laikotarpiu pavadavo prof. A. Lukoševičiūtę, konsultuodama Kauno klinikų reanimacijos skyrius. 1994 m. jai buvo pasiūlyta ilgalaikė darbo sutartis Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Mokslinė ir akademinė veikla JAV

Glaustai pateikiame informaciją apie D. Giedrimienės darbą JAV. Jos mokslinė veikla prasidėjo 1993 m. pavasarį nuo šešių mėnesių stažuotės Jeilio (angl. *Yale*) universiteto Kardiologijos klinikoje. 1992–1994 m. ji buvo vizituojanti profesorė Šventojo Juozapo koledže (angl. *Saint Joseph College*),

Prof. Dalia Giedrimienė priėmimo pas Popiežių Joną Paulių II

1993–1994 m. – vizituojanti profesorė Veslejano universitete (angl. *Wesleyan University, Middletown, CT*), 1993–1995 m. – vizituojanti profesorė Vakarų Konektikuto valstijos universitete (angl. *Western Connecticut State University, Danbury, CT*).

1995–1999 m. D. Giedrimienė tapo asocijuota profesore Šventojo Juozapo (angl. *Saint Joseph*) koledže, o nuo 1999-ųjų iki dabar yra šio koledžo (2012 m. pervadinto į Šventojo Juozapo universitetą (angl. *University of Saint Joseph*)) profesorė (angl. *Full Professor*). D. Giedrimienė šiame universitete užėmė atsakingas įvairių programų vadovo, katedros vedėjo ir kitas administracines, mokslo padalinių vadovo bei pedagogines pareigas. Nuo 2009 m. iki dabar yra ne tik universiteto profesorė, bet ir mokslininkė-tyrėja Hartfordo ligoninėje, Širdies aritmijų klinikoje. Jos mokslinė veikla JAV, kaip ir Lietuvoje, pasižymi aiškia pritaikoma reikšme ir praktiniu klinikiu panaudojimu.

Nuo 1994 m. profesorė D. Giedrimienė dalyvauja Hartfordo *Saint Francis* ligoninės Kardiologijos skyriaus ir Elektrofiziologijos laboratorijos mokslinėje veikloje, o nuo 1995 m. bendradarbiauja su Hartfordo centrinės ligoninės Kardiologijos klinika. 1997 m. buvo publikuotas jos mokslinis straipsnis su bendraautoriumi – Širdies aritmijų centro direktoriumi, implantuojamų stimuliatorių

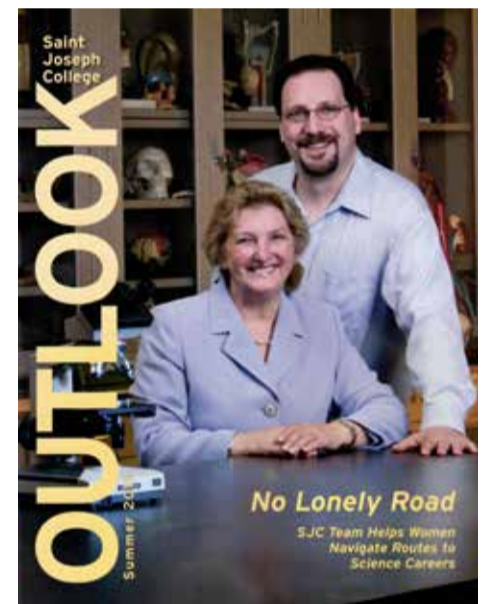
ir defibriliatorių Konektikuto valstijoje pradininku *Jeffrey Kluger*. Pirmieji šio darbo rezultatai buvo pristatyti Amerikos kardiologijos koledžo (angl. *American College of Cardiology, ACC*) 1997 m. tarptautinėje konferencijoje.

1998 m., nepaisant intensyvaus pedagoginio darbo Šventojo Juozapo universitete, D. Giedrimienė išitraukė į pedagoginę veiklą Konektikuto universiteto Medicinos mokykloje (angl. *University of Connecticut, UCONN, School of Medicine*), dalyvavo Kardiologijos klinikos mokslininkų *Bruce Liang* ir *David Silverman* moksliniuose projektuose, tirdama išeminės širdies ligos ir aritmijų diagnostikos bei gydymo klausimus, vertindama skirtumus tarp moterų ir vyrų susirgimų bei gydymo.

2009 m. prof. D. Giedrimienė papildomai pradėjo dirbti naujajame Širdies nepakankamumo centre Hartfordo ligoninėje kartu su centro vadovu *Detlef Wencker*. Jai buvo pavesta vadovauti klinikinėms studijoms, skirtoms naujų klinikinių metodų diegimui ir progresuojančio širdies nepakankamumo gydymui. Ji dalyvavo širdies pagalbinių aparatų tyrimuose (angl. *Left ventricular assisting device LVAD, Extracorporeal Membrane Oxygenation, ECMO*), aortinės kontrapulsacijos ir kitose dirbtinės kraujotakos procedūrose, skirtose ūmioms ir kritinėms širdies nepakankamumo būklėms gydyti

bei ruošiant ligonius širdies persodinimui. Plėsdama savo mokslinių interesų ratą, ji susipažino su kepenų persodinimo operacijomis, atliekamomis Bostono klinikose ir bendradarbiavo su pasaulyje garsios onkologijos klinikos *Dana-Farber Cancer* instituto tyrėjais.

Nuo 2012 m. prof. D. Giedrimienė koordinuoja mokslinius klinikinius tyrimus Hartfordo ligoninės Širdies aritmijų centre, bendradarbiaudama ir su medicininės technikos kompanija „Medtronic, Inc.“. Klinikiniai tyrimai yra skirti skilvelinių aritmijų gydymo radiodažnuminės abliacijos būdu efektyvumo vertinimui bei širdies stimuliacijos metodų gerinimui.

Prof. Dalia Giedrimienė – ant Šventojo Juozapo koledžo žurnalo viršelyje

Nuo 2013 m. profesorė dalyvauja naujosios Medicinos mokyklos (angl. *Frank H. Netter, MD. School of Medicine, Quinnipiac University*) dėstymo programų kūrimo ir vadovauja medicinos studentų moksliniams projektams. Kiekvienas mokslinis darbas vykdomas ketverius metus, o tyrimų rezultatai pateikiami konferencijose ir moksliniuose straipsniuose. Profesorė pastoviai dalyvauja tarptautiniuose simpoziumuose ir kongresuose, skaitė pranešimus Argentinoje, Belgijoje, Danijoje, Graikijoje, Honkonge, Indijoje, Ispanijoje, Italijoje, Izraelyje, Japonijoje, Kanadoje, Kinijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje ir kt.

Lietuvių delegacija Vatikane lietuviškų radijo laidų 50-mečio šventėje. D. Giedrimienė – antra iš kairės

Ateities universitetas

Pokalbis su VDU profesore Ineta Dabašinskiene

Universitetai, kuriuos žinojome, keičiasi. Atrasdami naujų veiklų, iniciatyvų, partnerystių, plėsdami geografinius ir kultūrinius horizontus, jie keičia savo tradicinę tapatybę, tampa atviresni, siekia glaudesnio dialogo su visuomene. Šioje naujoje aukštojo mokslo tikrovėje 2020 m. septyni Europos universitetai susibūrė į „Transform4Europe“ aljansą, skirtą drauge kurti ir įgyvendinti ateities vizijas. Vienas iš šių universitetų – Vytauto Didžiojo universitetas (VDU). „Universitetai ruošiasi dideliems pokyčiams. Tokių iniciatyvų Europoje anksčiau nėra buvę. Tai naujas kokybinis proveržis ir iššūkis. Mes drauge kuriame Europos universitetą, pasitelkdami savo geriausias kūrybines ir ekspertines pajėgas, leidžiančias kurti naujas ir perspektyvias jungtines studijų programas bei pažangias mokslo laboratorijas. Esame pasirengę dalintis esamais infrastruktūriniais ištekliais, kuo glaudžiau bendradarbiaujant įgyvendinti naujas idėjas, gerinant studijų aplinką ir siekiant kitų reikšmingų rezultatų. Tai europinė politinė vizija, o universitetai – šios vizijos pagrindiniai įgyvendintojai“, – apie Europos universitetų ateities pokyčius pasakoja VDU profesorė ir „Transform4Europe“ institucinė koordinatorė Ineta Dabašinskiene.

Profesorės nuomone, išsiskirs tie universitetai, kurie gebės pasiūlyti kuo įvairesnius studijų modelių ir bus atviri. „Hibridizacija yra neišvengiama, kai diskutuojama apie studijų programų trukmę, kreditų skaičių, mobilumą, studijų kokybę ir kitus procesus. Pandemija paskatino atrasti įvairias nuotolines veiklas. Jau dabar matyti, kad studentams patrauklios įvairios mobilumo programos, kuriose numatytos išvykos derinamos su nuotolinėmis studijomis, skirtinga studijų aplinka už auditorijos ribų. „Tapo įprasta, kad ir mokslininkai įvairiose šalyse dalijasi bendra mokslo infrastruktūra. Be to, svarbu garsiai su visais visuomenės nariais permąstyti universiteto, kaip institucijos, gyvavimo būklę“, – apie jau dabar vykstančius, o ateityje, tikėtina, tapsiančius norma pokyčius pasakoja VDU profesorė.

Ateities universitetas neturės vieno geografinio centro

„Transform4Europe“ idėja kilo, universitetams supratęs, kad reikia transformuoti kitokiai ateičiai ir individualiu, ir instituciniu lygmeniu. Aukštojo mokslo erdvėje universitetai, kaip senos, tradicinės aukštosios mokyklos, konkurencinėje kovoje pralaimi greitoms, švietimo paslaugas siūlančioms verslo bendrovėms. Tad buvo iškeltas klausimas – ką naujo šiandien gali pasiūlyti universitetai?“, – sako VDU profesorė. Ji primena, kad Europos Komisija pakvietė universitetus vienyti, kuriant vadinamąjį Europos universitetą, po to, kai 2017 m. Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas iškėlė idėją, kad žemyno universitetams būtina bendradarbiauti, siekiant globalesnės konkurencijos su sparčiai tobulėjančiais Azijos universitetais, taip pat su anglosakškomis šalimis. Šiuo metu Europoje yra 44 aljansai, kuriuose dalyvauja apie 5 proc. žemyno universitetų, o siekiama bent 10 proc. įsitraukimo.

Aljansas „Transform4Europe“ išsikėlė tikslus, reaguodamas į šiuo metu visame pasaulyje aktualiausias iššūkius: klimato

Ateities universitetas. Studijos ne tik auditorijoje. *Asoc. nuotr.*

kaitą ir skaitmeninę transformaciją, taip pat žinių panaudojimą verslui ir bendruomenių telkimą bei įgalinimą. Siekdami sprendimų šiose srityse, universitetai ne tik kartu inicijuoja ir įgyvendina mokslo projektus, siūlo lanksčius ir studentus dar labiau įgalinančius studijų modelius, bet ir bendradarbiauja su savo šalių verslo bei socialiniais partneriais.

Būti globalios bendruomenės dalimi: studijos keliuose Europos universitetuose vienu metu

Pastaruosius dvejus metus Aljanso nariai aktyviai diskutavo apie universitetų pokyčius studijų ir mokslo srityse. Konkretūs pokyčiai jau yra įgyvendinti. Pavyzdžiui, siūloma didesnė bakalauro studijų dalykų įvairovė. Studentai gali rinktis studijuoti įvairias disciplinas net dešimtyje Europos universitetų – nuo informatikos, teisės, genetikos iki menų, filosofijos, užsienio kalbų ar medicinos. Visa tai suteikia skaitmeninę aplinką, nuotoliniu ar hibridiniu būdu dėstomi dalykai.

„Galima iš Kauno, VDU, jungtis prie Vokietijos, Italijos ar Bulgarijos universiteto ir vienu metu studijuoti keliuose Europos universitetuose. Tai yra unikali galimybė, kurią prieš keletą metų galbūt sunkiai įsivaizdavome. Apskritai, virsmas studijų srityje jau įvyko – universitetai peržengė geografines ribas ir bendradarbiauja daug glaudžiau, ne tik „Erasmus+“ programoje“, – pažymi profesorė. Jos nuomone, jauni žmonės dažnai nori pažinti, keliauti, plėsti draugų ratą, o drauge pagalvoja ir apie pragmatinius tokių veiklų aspektus: ką man tai gali duoti ateityje? Pavyzdžiui, gerus socialinius ryšius, kurie, tikėtina, pasiūlys naujas darbo galimybes, draugų pagalbą, pagaliau, laisvalaikio praleidimą. Toks bendravimas ir bendradarbiavimas – garantija, kad busi globalios bendruomenės dalimi, o tavo horizontas bus ir platesnis, ir spalvingesnis.

Auditorija tampa visas pasaulis

Tai, kad studentams svarbu ne tik suteikti žinių, bet ir sudaryti sąlygas jas taikyti, įgyvendinant įvairią praktinę veiklą, nėra naujiena. Todėl ir „Transform4Europe“ vyksta

susitikimai, paskaitos ir konsultacijos su įvairių sričių specialistais, inicijuojami verslo planų konkursai, mokymai. Skiriama nemažai dėmesio ir visapusiškam išsilavinimui: tarpkultūrinėms žinioms ir patirčiai, užsienio kalbų mokymuisi, šiuo metu vykstančių politinių, socialinių ir kitų procesų analizei. Studentai turi galimybę dalyvauti įvairiose trumpalaikėse programose. Jie vyksta į vasaros ir žiemos mokyklas, mobilumo savaites, kultūros ir mokslo festivalius bei renginius, kuriuose susitinka visi, norintys išmėginti savo kūrybiškumo ir inovatyvumo galimybes. Veikia studentų ambasadorių tinklas.

„Studentai nori vis daugiau praktinių įgūdžių, kai gali patys atrasti atsakymus vykdomuose tyrimuose, aptarti juos grupėse. Žinoma, kad tos projektinės veiklos yra svarbios, nes mokomasi bendradarbiaujant. Į studijų procesą kviečiami ir praktikai. Neretai jie skaito paskaitas, pristatydami įvairius atvejų tyrimus, taip dar labiau suaktualindami teorinius svarstymus, juos „įžemindami“ per konkrečius pavyzdžius. Dažnai dėstytojai renkasi kitas mokymosi aplinkas – studijuojama tyrinėjant miestų erdves, lankomasi įvairiose institucijose, o kur dar „Metaverse“ ir kiti virtualūs pasauliai.

Ateityje tokių atvejų tik daugės. Tradicinės universiteto auditorijos nebėra ir nebebus vienintelė erdvė, kurioje vyksta studijų procesas. Mokomasi visur ir su visais, o pirma prielaida geram rezultatui – abipusė motyvacija ir pasitikėjimas“, – apie studijų pokyčius užsimena I. Dabašinskiene.

Ateities kryptis – į studentą orientuotos studijos

Papildydama mintis apie dabartines „Transform4Europe“ siūlomas studijų galimybes, prof. I. Dabašinskiene dalijasi idėjomis ir apie tolesnę studijų ateitį. Jos nuomone, universitetai, formuojantys savo ateities vizijas, turi galvoti apie globalias tendencijas ir prognozes. Neatsitiktinai kalbama apie ateities įgūdžius ir kompetencijas, kurių prireiks darbo rinkoje ir kiekvieno gyvenime apskritai.

„Vis spartesnė technologinė pažanga lemia, o ateityje dar labiau paveiks mūsų gyvenimą įvairiose srityse – mokymosi,

darbo, laisvalaikio, kultūros, visuomeninėse ar kitose sferose, siūlydama dar daugiau informacijos ir galimybių, kurios ilgainiui taps perteklinėmis. Reikės kažkokių alternatyvų. Kad įvairiapusė gausa taptų valdoma, reikia įgūdžių, leidžiančių savarankiškai spręsti sudėtingas problemas, kurios neturėtų būti netikėtos, kaip *force majeure*, bet suvokiamos kaip valdomos ir išsprendžiamos“, – sako profesorė. Studentai turėtų gebėti lanksčiai ir organizuotai atpažinti problemą, greitai reaguoti, priimti sudėtingus sprendimus, remdamiesi kognityviniais, emociniais, socialiniais įgūdžiais, kurie būtų pagrįsti vertybėmis ir įgyjami mokymosi procese.

„Įsivaizduoju, kad bus įgyvendintas į studentą orientuotas mokymosi procesas, kai jis galės rinktis studijų dalykus iš didelių blokų, pats formuodamas savo studijų laiką, formas, kreditus. Galės derinti išvykas, mišrius darbo ir studijų modelius. Nebebus to masinio vienos dienos mokslo metų atidarymo ir uždarymo, studentai baigs ir pradės studijas savo laiku ir ritmu. Didesnės įvairovės neišvengiamybė diktuos aktyvesnį globalų bendradarbiavimą, kuris bus ne tik galimybė, bet ir būtinoji gyvenimo dalis, naujoji norma“, – dalijasi mintimis profesorė.

Tarp svarbiausių vertybių – akademijos autonomija

Profesorė savo ateities universiteto vizijoje taip pat mato labiau vertinamą akademinę institucijų autonomiją. Tai turi būti vertybė, kuri yra pripažinta, saugoma ir puoselėjama. „Tai ne deklaracija popieriuje, o gyvenimo praktika. Pirmiausia tai suvokiu kaip bendruomenės atsakomybę, kaip savarankišką ir skaidrų procesų, santykių ir bendrosios kultūros standartą. Universiteto bendruomenė priima sprendimus dėl studijų ar mokslo kokybės, jos sprendimai nėra tikrinami kitų išorinių institucijų (ministerijų, kokybės užtikrinimo centrų), nes nėra autoritetingesnės institucijos už universitetą.

Kad tai įvyktų ir universitetais patikėtų, reikia, kad patys universitetai pasitikėtų savimi, o to trūksta, nes mūsų bendruomenė jau yra pripratusi prie kontrolės, prievaizdų ir kitokių varžymų bei reguliavimų“, – apibendrina prof. I. Dabašinskiene. „Transform4Europe“ institucinė koordinatorė viliasi, kad ilgainiui universitetai išlaisvės, nebebus politikių interesų vykdančios ar aptaraujancios įstaigos. „Aš, kaip dėstytoja ir mokslininkė, atėjusi į universitetą, norėčiau diskutuoti apie mokslo naujienas, naujausius atradimus, kurti kuo betarpiškesnę idėjomis dalijimosi su kolegomis ir studentais erdvę, o ne dūsauti dėl vėl naujų tikrinimų, vertinimų, atskaitų, planų ir visos kitos universitetus užguliosios biurokratijos mašinerijos“, – komentuoja pašnekovė.

Siekiant pokyčių studijų ir mokslo srityse, „Transform4Europe“ aljansu dalyvauja VDU, Alikantės universitetas (Ispanija), Silezijos universitetas (Lenkija), Triesto universitetas (Italija), Sarlando universitetas (Vokietija), Sofijos universitetas (Bulgarija) ir Estijos dailės akademija. 2023 m. prie aljanso jungiasi Portugalijos katalikiškasis universitetas, Slovėnijos Primorskos universitetas ir Prancūzijos Sent Etjeno Žano Monė universitetas. Išreiškiant palaikymą Ukrainai, asocijuotu aljanso nariu tapo Ukrainos Mariupolio valstybinis universitetas.

KVIEČIA DALYVAUTI PROJEKTUOSE

Dronų panaudojimo idėjoms – iki 60 tūkst. eurų

Bepilotės skraidyklės – labai plačiai pritaikoma technologija. Viešojoje erdvėje matome, kaip skirtingai ji panaudojama: nuo rūkančių mokinių identifikavimo mokyklų teritorijose iki vandens taršos fiksavimo Klaipėdos jūrų uosto teritorijoje. Naujasis ICAERUS projektas kviečia dronų pritaikymo novatorius atrasti naujas idėjas, kaip panaudoti bepilotės skraidyklės, gerinant žemės ūkio, aplinkosaugos ir visuomeninius procesus. Net keturios išmaniausios paraiškos gaus iki 60 tūkst. eurų finansavimą.

ICAERUS – bepiločių orlaivių inovacijų plėtros siekiantis projektas, kurį finansuoja programa „Europos horizontas“. Tikimasi, kad nauji sprendiniai prisidės, įgyvendinant Europos žaliąjį kursą, Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategiją, skaitmeninės Europos ateities formavimą bei trumpųjų maisto grandinių kūrimo strategiją – „nuo ūkio iki stalo“.

„Bepilotės skraidyklės turi milžiniškų

galimybių. Išsprendus kylančius iššūkius, tokius kaip, pavyzdžiui, žinių trūkumas, duomenų apsaugos kliūtys, technologijų neetiško panaudojimo rizika, ribojančios aplinkosaugos sąlygos, teisės aktų ir saugumo apribojimai, dronų panaudojimo galimybės atskleis mūsų fantazija. Taip pritaikysime technologijas ir skatinsime skaitmenizaciją kaimo ir miškingose vietovėse. Tai reiškia, kad procesai bus sklandesni, tvaresni ir efektyvesni, o jų naudą pajusime visi“, – teigia Augustas Alešiūnas, įmonės „ART21“, kuri yra pagrindinė šio projekto partnerė, atstovaujanti Lietuvai, atstovas.

Teikti paraiškas kviečiami technologijų kūrėjai (pvz., dronų kūrėjai), startuoliai, mažos ir vidutinės įmonės, naudojančios šias technologijas, dirbtinį intelektą ir daiktų internetą plėtojantys centrai, mokslinių tyrimų institutai. Galimybė dalyvauti suteikiama visiems, turintiems juridinio asmens statusą ir veikiantiems programos „Europos horizontas“ šalyse.

Apie paraiškas, terminus ir reikalavimus

Paraiškas teikti galima iki liepos 11 d. Oficiali ICAERUS paraiškų kalba – anglų. Kitomis kalbomis pateiktos paraiškos nebus vertinamos. Sprendimą priims nepriklausomi ekspertai, kurie įvertins kiekvienos paraiškos kokybę. Bus vertinama koncepcija ir galimybės, technologinis pasirengimas ir inovacijų plėtros galimybės, poveikis ir efektyvumas, organizacijos pajėgumas ir išteklių paskirstymas. Temų pavyzdžiai, tinkantys paraiškoms:

- žemės ūkio procesų optimizavimas;
- aplinkos (pvz., miškų) stebėjimas ir darbų valdymas;
- reagavimas į potencialias nelaimes arba žalą realiuoju laiku;
- infrastruktūros (tiltų, pastatų, statybos darbų) tikrinimas ir kylančių pavojų nustatymas; logistika ir pristatymas, gabenimas į atokiais vietoves;
- saugumas ir stebėjimas ypatingos svarbos

infrastruktūrose (oro uostai, elektrinės, teisėsaugos institucijos).

Išsamesnę informaciją rasite ICAERUS svetainėje, „Open Calls“ skiltyje, „Facebook“, „LinkedIn“ ir „Twitter“ paskyroje. Paraiškas galite teikti „Open Call Hub“. Taip pat galite susisiekti su „Icaerus“ el. paštu icaerus@opencallhub.eu.

Pasiruosta drono skrydžiui. *Asoc. nuotr.*

Vyšnių derlių padidins dirbtinio intelekto technologijos

Kornelija Končiūtė

Į savo pirminių krepšelius pirkėjai renkasi dėti vaisius ir uogas be jokių įskilimų ar įtrūkimų, todėl maždaug trečdalis užauginto derliaus dėl išorės defektų net nepasiekia parduotuvių lentynų. Taip švaistomas maistas ir patiriami dideli finansiniai nuostoliai. Tarptautinis 14 partnerių konsorciumas susibūrė kovoti su šia problema. Jo įgyven-

dinamas 7,5 milijono eurų vertės projektas „CrackSense“ taikys išmaniausias sensorines dirbtinio intelekto technologijas, siekiant didinti citrusinių vaisių, granatų, vynuogių ir vyšnių derlių.

Septynių valstybių universitetai, ūkininkams atstovaujanti organizacija ir naujovių kūrėjai susibūrė spręsti itin aktualią vaisių trūkinėjimo problemą Europoje. Jų sukurtos inovacijos turės didelės reikšmės žemės ūkiui: bus pagerinta derliaus kokybė, ekologiškesnė produkcija ir didesnė nauda ūkininkams. Technologijos, paremtos dirbtiniu intelektu, sieks sumažinti citrusinių vaisių, granatų, vynuogių ir vyšnių odelių skilimą. Ūkininkai galės pastoviai stebėti vaisių ir uogų būklę. Sensoriniai davikliai leis nustatyti optimalią vaismedžių priežiūrą, numatyti, kiek ir kokių trąšų naudoti. Taip bus išvengta dirvos taršos pesticidais ir prisidėta, įgyvendinant Europos žaliąjį

kursą. Lietuvoje konsorciumo nariu tapo įmonės „ART21“ specialistai, kurie daugiausia dėmesio skirs saldžiųjų vyšnių įtrūkimų analizei. Statistika rodo, kad net ketvirtadalis vyšnių nepanaudojama dėl įtrūkusių odelių. Kaip pastebi „ART21“ įkūrėjas Augustas Alešiūnas, „vyšnių skilinėjimas yra ne tik estetinė problema. Būtina įvertinti, kaip dėl to švaistomas maistas, o ūkininkai praranda pajamas. Akivaizdu, kad apie šią žalą daug kas net nesusimąsto. Džiaugiuosi, kad, bendradarbiaudami su partneriais iš Izraelio, Prancūzijos, Vokietijos ir kitų šalių, turime galimybę kurti dirbtinio intelekto jutiklinius modelius pilotiniuose regionuose, kurie padės ūkininkams didinti parduodamą derlių, optimizuoti vaismedžių priežiūrą ir pirkėjams pateikti gražių ir neįtrūkusių vyšnių“.

Moksliniai eksperimentai įgyvendinami, pasitelkiant naujausias jutiklines dirbtinio intelekto technologijas. Aplinkos sąlygas

įvertinantys duomenys bus renkami dronais tiek iš arti, tiek iš toli. Objektiviam vertinimui ir tikslesnėms prognozėms dronu surinkti duomenų rinkiniai bus lyginami su Žemės stebėjimo duomenimis (angl. *Earth Observation Data*), pavyzdžiui, su Kopeniko „Sentinel“ palydovo duomenimis. Išmaniosios technologijos itin patobulins ūkininkų veiklą ir padės spręsti kylančias problemas.

Projektas finansuojamas Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizon Europe“ lėšomis. Jame dalyvauja partneriai iš Izraelio, Prancūzijos, Vokietijos, Graikijos, Lietuvos, Belgijos ir Serbijos. Duomenys renkami iš penkių šalių: Izraelio, Prancūzijos, Vokietijos, Lietuvos ir Graikijos. Projekto trukmė – 48 mėnesiai – iki 2026 m. pabaigos. *Autorė yra UAB „ART21“ komunikacijos specialistė.*

Kuriamas išmaniosios miškininkystės kompetencijų centras

Dovilė Rusytė

Lietuva kartu su užsienio partneriais pradeda įgyvendinti projektą „FOREST 4.0“, kuriuo sieks skaitmeninti miškų veiklą ir taip kurti didesnę miškininkystės sektoriaus pridėtinę ekonominę vertę. Gegužės 10–11 d. Vytauto Didžiojo universitete (VDU) vykusiame projekto atidarymo renginyje jo dalyviai išsikėlė tikslą per šešerius metus įkurti kompetencijų centrą, kuris padėtų pertvarkyti miškų aplinkos stebėseną, duomenų rinkimą ir analizę, o surinktus duomenis prasmingai panaudoti, kuriant tvarią miškininkystės ekosistemą.

Kaip pažymėjo Europos Komisijos Mokslinių tyrimų ir inovacijų generalinio direktorato atstovė dr. Karina Firkavičiūtė, kuriamas 20 mln. eurų vertės išmaniosios miškininkystės kompetencijų centras Lietuvoje yra didelis pasiekimas ir įvertinimas, „kompetencijų centro įkūrimas įgalins

Miškininkystės kompetencijų centro kūrėjai Vytauto Didžiojo universitete

universitetus išnaudoti visą turimą potencialą, kad būtų tikslingai panaudojami tyrimų rezultatai, kuriamos praktiškos inovacijos. Tai – tikrai reikšmingas įvykis Lietuvai ir puiki galimybė vystyti miškininkystės technologijas visoje Europoje“.

Tam pritarė ir kiti garbingi svečiai, dalyvavę projekto atidarymo renginyje: VDU, Švedijos Linėjaus universiteto ir Kauno technologijos universiteto (KTU) rektorai ir prorektorai, Europos Komisijos atstovai, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir

sporto bei Lietuvos Respublikos aplinkos viceministrai, Kauno miesto savivaldybės atstovai, Švedijos Vekšės savivaldybės vice-merer ir daugelis kitų.

Kuriamas išmaniosios miškininkystės kompetencijų centras

■ Atkelta iš 6 p.

Projektą įgyvendins 6 partneriai: VDU, KTU, Švedijos Linėjaus universitetas, „Interior Cluster Sweden“, „AgriFood Lithuania“, „ART21“. Partnerystė tarp mokslo institucijų, klasterių ir verslo atstovų užtikrins, kad naujajame kompetencijų centre būtų vykdomi aukščiausio lygio moksliniai tyrimai, ak-

tualūs verslo atstovams išbandant ir taikant naujas technologijas verslo modeliuose.

„Pagrindinis projekto tikslas – sukurti su miškais susijusių dirbtinio intelekto ir daiktų interneto technologijų kompetencijų centrą, kuris plėtotų ir skatintų inovatyviais duomenimis pagrįstus sprendimus miškininkystės valdymui visoje vertės grandinėje – nuo miškų išteklių valdymo iki galutinių

produktų. Naujoji organizacija sieks suburti suinteresuotas šalis ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje“, – renginyje kalbėjo projekto vadovas, VDU Informatikos fakulteto dekanas prof. dr. Tomas Krilavičius.

Verslo atstovai taip pat vertino atsiveriančias galimybes, nes išmaniosios miškininkystės technologijos dar mažai išnaudotos. Naujoviškos duomenų rinkimo ir

apdoravimo programos kuria milžinišką potencialą plėtoti inovatyvią, mokslu grįstą ir tvarią bioekonomiką. Projekto biudžetas siekia beveik 20 mln. eurų. 9,9 mln. eurų finansuoja Europos Komisija, tiek pat skiriama iš Lietuvos biudžeto. Projekto trukmė – 6 metai. *Autorė yra VŠĮ „AgriFood Lithuania“ komunikacijos vadovė.*

Prof. Adas Jakubauskas įtrauktas į Krymo deokupacijos tarybą

Siekdamas palengvinti Ukrainos deokupacijos, reintegracijos ir Ukrainos teritorinio vientisumo atkūrimo procesą dėl Rusijos Federacijos ginkluotos agresijos ir įvykdytos Ukrainos teritorijos dalies laikinos okupacijos padarinių pašalinimo ir kompensavimo priemonių koordinavimą, gegužės 18 d. Ukrainos Prezidentas Volodymyras Zelenskis išleido dekretą Nr. 283/2023, kuriuo įsteigė Krymo Autonominės Respublikos laikinai okupuotos teritorijos ir Sevastopolio miesto deokupacijos ir reintegracijos patariamąją tarybą.

Šios tarybos pirmininkas yra pats Ukrainos Prezidentas Volodymyras Zelenskis. Į

Prof. Adas Jakubauskas

jos sudėtį įtraukti Ukrainos Rados deputatai ir aukščiausi šalies vykdomosios valdžios, saugumo, viešosios tvarkos ir teisėsaugos pareigūnai. Tarybos, kurią sudaro 43 nariai, veikloje taip pat dalyvaus Krymo totorių Medžliso (Tautinio Parlamento) atstovai ir užsienio ekspertai. Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos teikimu, pritarus Ukrainos Prezidentui Volodymyrui Zelenskui, į Patariamąsios Tarybos sudėtį įtrauktas ilgametis Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas, Mykolo Romerio universiteto profesorius Adas Jakubauskas.

Vykdydama jai priskirtas funkcijas, Patariamoji taryba, bendradarbiaudama su par-

teriais užsienyje, prisidės prie pasiūlymų rengimo ir teikimo dėl Ukrainos teritorinio vientisumo atkūrimo, jos piliečių teisių ir interesų apsaugos bei valstybei ir jos piliečiams padarytos žalos padarinių pašalinimo ir kompensavimo klausimais. Patariamoji taryba dalyvaus rengiant Ukrainos pozicijų pagrindinėmis Krymo platformos veiklos kryptimis, teiks pasiūlymus teisės aktų tobulinimo klausimais, susijusiais su laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos ir Sevastopolio miesto deokupacija ir reintegracija. *„Pozicijos“ informacija*

JAUNOJO TYRĖJO PUSLAPIS

Tikslas – rasti efektyvų gydymo nuo vėžio metodą

„2020 m. visame pasaulyje nuo vėžio mirė 10 mln. žmonių. Lietuvoje tais pačiais metais šia liga sirgo daugiau nei 17 tūkst. žmonių. Mokslininkai ieško būdų, kaip patobulinti gydymo technologijas. Tokio tikslo veda mi, kartu su Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos ir technologijos mokslų tyrimų instituto Ląstelėlių ir audinių biotechnologijos mokslinės grupės tyrėjais, atliekame tyrimus vienoje iš naujausių priešvėžinės terapijos sričių – elektriniais laukais paremtoje priešvėžinėje terapijoje“, – apie savo tyrimų svarbą kalba Neringa Barauskaitė, Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Gamtos mokslų fakulteto doktorantė.

2022 m. universitete organizuoto doktorantų mokslinių darbų konkurso antrosios vietos laimėtoja, biologijos mokslo krypties antro kurso doktorantė, rašanti disertaciją apie „Bystander“ efekto įtaką ląstelėlių gyvybingumui po molekulių elektropernašos, mokslo pasaulyje aktyviai dalyvauja nuo pat pirmųjų bakaluro studijų metų. Ji yra su pagyrimu baigusi VDU Biologijos ir genetikos bakaluro bei biotechnologijos gretutines studijas, vėliau įgijusi molekulinės biologijos ir biotechnologijų magistro laipsnį. Jaunoji mokslininkė gali didžiuotis Pedagogikos profesinių ir VDU MINDED Verslumo akademijos gretutinių studijų diplomais.

Klasikiniai vėžio gydymo būdai – efektyvūs, bet pagrįsti agresyviu išoriniu poveikiu

Tyrėja primena, kad Lietuvoje daugiausia sergama prostatos, storosios žarnos ir krūties vėžiu. „Nors mokslui žengiant pirmyn, ši liga nebėra mirties nuosprendis, tačiau daugeliui žmonių tai reiškia sunkią ir daug metų truncančią kovą. Kodėl su vėžine ląstele yra taip

sunku kovoti? Šios ląstelės – tai pakitusios mūsų organizmo ląstelės, kurios yra be galo prisitaikančios, išvengiančios organizmo imuninio atsako ir apgaunančios organizmą taip, kad jis atpažįsta vėžinę ląstelę sava. Pasaulio mokslininkų užduotis – atrasti būdus, kaip tokias ląsteles nugalėti“, – pabrėžia mokslininkė.

Pasak N. Barauskaitės, šiuo metu standartiniiais gydymo nuo vėžio metodais yra laikomi chirurginis gydymas, chemoterapija ir radioterapija. „Šie klasikiniai būdai yra efektyvūs, tačiau pagrįsti agresyviu išoriniu poveikiu, nes naikina ne tik vėžines, bet ir sveikas ląsteles. Mokslininkai ieško būdų, kaip patobulinti gydymo technologijas ir vėžio terapiją padaryti dar efektyvesnę. Mes atliekame tyrimus vienoje iš naujausių priešvėžinės terapijos sričių, kuri vadinama elektriniais laukais paremta priešvėžine terapija“, – pažymi VDU doktorantė. Terapijoje, kurios metu vyksta elektroporacijos procesas, vėžinė ląstelė yra paveikiama elektriniu lauku, dėl kurio ląstelės membranoje atsiveria poros ir į ląstelę laisvai plūsta molekulės, kurios normaliomis sąlygomis praeiti pro membraną negali. „Po kelių minučių ląstelė vėl sugrįžta į normalią būseną, tačiau savo viduje jau turėdama perneštas molekules. Tai svarbu priešvėžinėje terapijoje, nes elektroporacijos dėka į ląstelę gali būti pernešami chemoterapiniai vaistai. O jiems patekus į ląstelę, gydymo efektyvumas, lyginant su standartine chemoterapija, padidėja iki 1000 kartų“, – pastebėjimais apie savo tyrimų lauką dalinasi N. Barauskaitė.

Nors elektriniais laukais paremtų priešvėžinių terapijų yra keletas rūšių, doktorantė pažymi šiuo metu dirbanti su trimis pagrindinėmis. „Elektrochemoterapijos metu elektrinių laukų dėka į ląsteles yra pernešamas chemoterapinis vaistas bleomicinas. Taip pat

VDU tyrėja Neringa Barauskaitė. Asmeninio archyvo nuotr.

dirbu su vienu naujausiu metodu – kalcio elektroporacija, kai į ląstelę yra pernešamas ne chemoterapinis vaistas, o kalcio jonai, bei su negrįžtama elektroporacija, kurios metu nepernešamos jokios molekulės, o ląstelė tiesiog žūsta dėl per stipraus elektrinio lauko“, – pasakoja tyrėja. Nors elektriniais laukais paremta priešvėžinė terapija pasaulyje yra tiriama ir taikoma klinikoje pastarąjį dešimtmetį, tačiau tai yra naujas, nestandartinis ir brangus gydymo metodas, kai nėra iki galo žinoma, kas šio proceso metu vyksta.

Pirmieji pasaulyje patvirtino „Bystander“ efekto egzistavimą

Prieš keletą metų gydyme nuo vėžio taikydami kitą metodą – radioterapiją, mokslininkai atrado reiškinį, kurį pavadino „Bystander“ efektu. Šio proceso metu ląstelė žūdama išskiria signalines molekules, kurios, kaip ląstelėlių SMS žinutės, kitoms ląstelėms perduoda informaciją. Galiausiai, šią informaciją gavusios greta esančios ląstelės,

kurios nebuvo niekuo tiesiogiai veiktos, taip pat žūsta. „Bystander“ efektas kilo iš angliško termino *stand by*, reiškiančio „esantis greta“. Nors šis efektas gerai žinomas radioterapijoje, elektrochemoterapijoje jis buvo visai netyrinėtas. Doktorantės teigimu, pagrindinis jos tyrimų tikslas yra išsiaiškinti, ar šis efektas veikia elektriniais laukais paremtų priešvėžinių terapijų metu. „Svarbu ištirti, ar jis pasireiškia ne tik *in vitro*, t. y. mėgintuvėlio sąlygomis, bet ir *in vivo*, t. y. gyvame organizme. Šiuo metu tyrimus atlieku *in vitro* sąlygomis, t. y. mėgintuvėlyje su ląstelėmis, kurios yra auginamos Petri lėkštelėse, bei naudoju keturias skirtingas ląstelėlių linijas: dvi modelines gyvūnų, iš kurių viena yra vėžinė, bei dvi žmogaus – plaučių ir krūties vėžio. Ląstelėlių gyvybingumą įvertinu keliais metodais: tiriu realų ląstelėlių skaičių, taip pat ląstelėlių gebėjimą išgyventi ir daugintis bei suformuoti kolonijas“, – darbo ypatumus apžvelgia tyrėja, kuri kartu mokslininkais jau spėjo publikuoti du mokslinius straipsnius tokiuose aukšto lygio žurnaluose kaip „Cancers“ ir „Molecules“.

Apibūdindama tyrimų rezultatus, N. Barauskaitė pastebi: „Mano tyrimų metu pirmieji pasaulyje atradome, kad „Bystander“ efektas tikrai egzistuoja po poveikio elektriniais laukais ir labai stipriai priklauso nuo naudojimo poveikio būdo bei ląstelėlių linijų. Eksperimentų metu gavome tiek teigiamą, kai yra padidinamas greta esančių ląstelėlių gyvybingumas, tiek neigiamą, kai yra sumažinamas ląstelėlių gyvybingumas, „Bystander“ efektą. Dabar bandau nustatyti, kokios signalinės molekulės sukelia „Bystander“ efektą, ar jis pasireiškia ir gyvame organizme. Šių tyrimų rezultatai bus be galo svarbūs naujos priešvėžinės terapijos taikymui gydyme.“

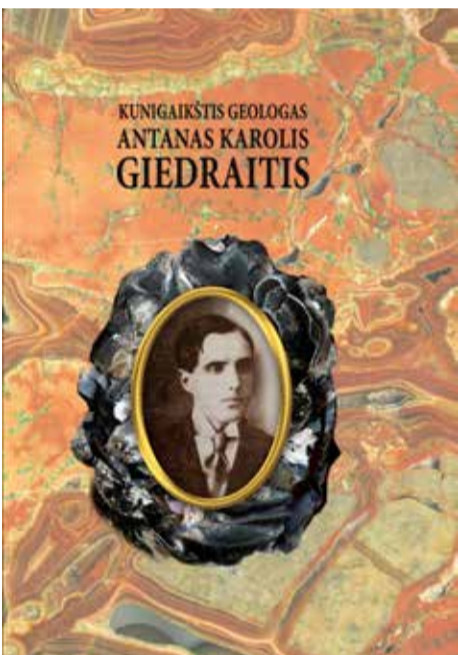
MOKSLO IR KULTŪROS RENGINIAI

Paminėtas kunigaikščio geologo Antano Karolio Giedraičio 175-metis

Habil. dr. Valentinas Baltrūnas

Kunigaikštis geologas Antanas Karolis Giedraitis (1848–1909, *Antoni Karol Giedroyć*) laikomas pirmuoju profesionalios geologinės kartografijos pra-

Knyga „Kunigaikštis geologas Antanas Karolis Giedraitis“. Viršelio autorius – Rimantas Dichavičius

dininku Lietuvoje. Jis sudarė vertingą didelio regiono geologinį žemėlapi, aprašė vėliau išgarsėjusius gręžinių ir atodangų pjūvius, gėlo ir mineralinio vandens šaltinius, pripažino tuo metu naują požiūrį į apledėjimų buvimą Europoje. Jo mokslinės publikacijos buvo paskelbtos vokiečių, lenkų ir rusų kalbomis, o tyrimų rezultatai iki šiol aptariami ir cituojami mokslo leidiniuose vokiečių, prancūzų, anglų, rusų, lenkų ir lietuvių kalbomis. Apie jį patį ir jo darbus yra paskelbta gana gausi spausdinta ir internetinė informacija.

A. K. Giedraitis gimė 1848 m. vasario 20 d. buvusiam Karvio dvare (Vilniaus r., Maišiagalos seniūnijoje), nors vėliau gyveno ir ūkininkavo gretimame Antanavo ūkyje. Karvio miestelio kapinėse jis ir palaidotas. Kilęs iš garsios kunigaikščių giminės, jis studijavo geologijos mokslus Freibergo kalnakasybos akademijoje Vokietijoje ir Estijos Tarto (Dorpat) universitete, bendradarbiavo su Sankt Peterburgo mineralogų draugija, Rusijos geografų draugija ir Rusijos geologijos komitetu, tyrinėjo Vilniaus, Kauno, Gardino, Minsko, Suvalkų gubernijų geologinę sandarą, dirbo Turkmėnijoje ir Užbaikalėje (Rytų Sibire).

Prie Lietuvos geologijos tarnybos buvo suburtas A. K. Giedraičio 175-mečio minėjimo organizacinis komitetas (pirmininkas – dr. Jonas Satkūnas), kuris, talkinant Lietuvos geologų sąjungai, Lietuvos geologijos tarnybai, Gamtos tyrimų centrui, Vilniaus universitetui ir Geologijos įmonių asociacijai, ėmėsi nemažų darbų ir juos užbaigė ši

Karvio parapijos kunigas Andžejus Jasinskis pašventino geologų jėgomis sutvarkytą A. K. Giedraičio kapavietę

Pokalbis A. K. Giedraičio tyrinėtoms Plikakalnio atodangos viršuje, priešais Vingio parką

Atminimo akmuo prie Karvio dvaro, skirtas čia gyvenusiems kunigaikščiams Giedraičiams.
Valentino Baltrūno nuotr.

pavasarij. Gegužės 18 d. Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų institute įvyko žymiojo geologo sukakčiai skirta mokslinė konferencija „Skelbti stebėjimus būsimų tyrėjų darbo palengvinimui“.

Konferencijos pradžioje pristatytas autorių kolektyvo parengtas straipsnių rinkinys „Kunigaikštis geologas Antanas Karolis Giedraitis“. Pagrindinės knygoje aptariamose temose pateiktos ir konferencijos praneši-

Atminimo lentelės kabinimas ant 1883 m. išgręžto Poguliankos gręžinio bokštelio. Renginį pradėjo dr. Jonas Satkūnas ir bokštelio išsaugojimo iniciatorius doc. dr. Ramutis Bonifacas Mikšys (dešinėje).

muose, tarp jų: „Istoriniai Lietuvos geologijos pažinimo pradmenys“ (A. Grigelis), „Lietuvos teritorijos geologinis žemėlapis (1895) – modernaus geologinio kartografavimo riboženkliu“ (J. Satkūnas, G. Žalūdienė), „Kunigaikštis geologas iš Vilniaus krašto“ (V. Baltrūnas, V. Pukelytė), „Antano Giedraičio fondas ir jo veikla“ (S. Gegieckas), „Vieno laiško pėdsakais“ (V. Baltrūnas), „Dvaras, menantis kunigaikščio geologo vaikystę“ (J. Mičiulienė), „Kur Giedraičių vaikščioti“ (Z. Gineitienė), „Diplominis darbas ir pirmieji Lietuvos bei gretimų teritorijų geologiniai tyrimai“ (G. Žalūdienė), „Lietuvos kvartero atodangų geologiniai tyrimai ir raida“ (V. Pukelytė, E. Rudnickaitė), „Poguliankos gręžinys ir Vilniaus vandentiekis“ (A. Marcinonis), „Amudarjos ir Uzbojas sausvagių tyrimai Turkmėnijoje“ (V. Baltrūnas), „Geologinis kartografavimas Užbaikalėje 1895–1898 m.“ (G. Motuza), „Užbaikalės sostinė Čita: senosios mineralų kolekcijos pėdsakais“ (S. Gegieckas).

Gegužės 19 d. konferencijos dalyvių laukė ekskursija, kurios metu aplankyti A. K. Giedraičio tyrinėti objektai Vilniuje ir jo gimtinė Karvio miestelyje. Vilniuje atidengta atminimo lentelė prie 1883 m. išgręžto Poguliankos gręžinio, kurio gylis – 116,95 m, bokštelio (Savanorių pr. 1), aplankyta aukštoji Plikakalnio atodanga prie Lazdynų. Prisiminėme ir kitas A. K. Giedraičio tyrinėtąs vietas: Bekešo kalną, Paplaujos (Užupio) ir kitas atodangas, kuriose matomi bent trijų buvusių apledėjimų sluoksniai.

Karvio kapinėse kunigas Andžejus Jasinskis pašventino geologų bendruomenės jėgomis sutvarkytą kunigaikščio ir jo tėvų kapavietę. Aplankėme miestelio bažnyčią ir prie pat ežero esantį Karvio dvarą. Profesorės Zinos Gineitienės iniciatyva ir pastangomis šalia dvaro pastatytas atminimo akmuo šiame dvare gyvenusiems kunigaikščiams Giedraičiams, gūdziais carizmo laikais kovojusiems už Lietuvos laisvę. *Autorius yra Lietuvos geologų sąjungos atstovas.*

LIETUVIŲ KALBOS DRAUGIJOS XXII SUVAŽIAVIMAS

Rita Urnėžiūtė,
Aušra Rimkutė-Ganusauskienė

Saulėtą balandžio 29-ąją Lietuvių kalbos draugijos (LKD) nariai iš visos Lietuvos – Vilniaus, Šiaulių, Utenos, Kėdainių, Panevėžio, Klaipėdos, Gargždų, Jurbarko, Kelmės ir kitų skyrių susirinko Kuršėnuose. Surengti suvažiavimą Lietuvos puodžių sostine vadinamame Žemaitijos mieste pasiūlė Kuršėnų skyriaus pirmininkė Vida Ragauskienė ir LKD valdybos pirmininkė prof. Genovaitė Kačiušienė.

Garsiajame Kuršėnų dvare suvažiavimo dalyvius pasitiko jaunieji savanoriai. Jie dalijo kuršėniškės tautodailininkės Sigitos Lukienės sukurtus skirtukus ir kvietė susipažinti su LKD valdybos pirmininkės Genovaitės Kačiušienės parengta stendine LKD veiklos ataskaita. LKD atstovams susirinkus Baltojoje salėje, šeimininkų vardu juos pasveikino Lauryno Ivinskio gimnazijos mokiniai Kotryna Lučinskaitė ir Jeronimas Kunickis (mokytoja Raimonda Rumbinaitė), dainavo Kuršėnų meno mokyklos mokinė Akvilė Liaudanskaitė (mokytoja Hana Mocienė, koncertmeisterė Danutė Streckienė).

Suvažiavimo dalyvius pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo narys doc. dr. Stasys Tumėnas. Jis įteikė Seimo Pirmininko pavaduotojo, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininko Pauliaus Saudargo ir Seimo narės Rimos Baškienės padėkas aktyviai dirbantiems LKD nariams. Seimo narys, pasidžiaugęs plačia ir įvairia LKD veikla, atkreipė dėmesį, kad vien proginių renginių nepakanka – reikia įsitraukti į viešas diskusijas su politikais, kurti atsvarą kai kurių politikų skleidžiamoms lietuvių kalbai nepalankioms idėjoms.

Sveikinimo žodį tarė ir „Mokslo Lietuvos“ vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis. Jis ragino kalbai neabejingus žmones siekti, kad gimtoji kalba nebūtų žlugdoma ir grūdama į „virtuvės kalbos“ lygį, kad viena iš seniausių indoeuropiečių kalbų būtų puoselėjama ir kaip mokslo bei technikos naujovių kalba. Žodį tarė ir suvažiavimo garbės viešnia Ingrida Venciuviėnė bei Šiaulių rajono savivaldybės etninės kultūros ir amatų centro direktorė Birutė Poškienė. LKD padėkos raštais apdovanoti žmonės, aktyviai ir nuoširdžiai dirbę visų labui. Išrinkti du nauji LKD garbės nariai – Klaipėdos universiteto profesorius Albinas Drukteinis ir Vilniaus universiteto docentė Regina Venckutė.

Po iškilmingos suvažiavimo dalies per-

Suvažiavimo dalyviai Kuršėnų dvaro Baltojoje salėje. *Simonas Sidabrienės nuotr.*

eita prie draugijos darbo aptarimo. Suvažiavimui pirmininkauti ėmėsi Irena Kruopienė ir Birutė Poškienė, sekretoriauti – Rita Urnėžiūtė. LKD valdybos pirmininkė prof. G. Kačiušienė informavo, kad šiuo metu Lietuvių kalbos draugijoje veikia 21 skyrius arba grupė. 2023 m. įsteigti du nauji skyriai: Pasvalio Petro Būtėno skyrius (pirmininkė Regina Grubinskienė) ir Klaipėdos rajono Johano Ferdinando Kelkio skyrius (pirmininkė Aurelija Butkutė-Norkevičienė).

Aktyvia veikla jau ne pirmi metai išsiskiria šie skyriai: Jurbarko (pirmininkė Aušra Rimkutė-Ganusauskienė), Kalbos ir kultūros instituto „Lingua Lituanica“ (pirmininkė Dovilė Saily), Kalbos tvarkytojų (pirmininkė Daiva Beliokaitė), Kelmės (pirmininkė Alma Paulauskienė), Kėdainių Mikalojaus Daukšos (pirmininkė Rūta Švedienė), Klaipėdos (pirmininkas Albinas Drukteinis), Kuršėnų (pirmininkė Vida Ragauskienė), Šiaulių (pirmininkas Algirdas Malakauskas), Utenos (pirmininkė Rima Žarskutė), Vilniaus (pirmininkė Vilma Leonavičienė). LKD skyriai ir grupės 2022 m. surengė per 140 įvairiausių kalbos renginių, Draugijos nariai bendradarbiauja su kultūros įstaigomis, visuomeninėmis organizacijomis, rengia informacinius straipsnius apie LKD veiklą, dalyvauja radijo ir televizijos laidose. Jų dėka LKD veikla matoma visoje Lietuvoje ir už jos ribų.

2022-aisiais buvo tęsiami tradiciniai LKD renginiai: įvyko 5-oji internetinė kalbų viktorina, 6-ieji „Metų žodžio“ ir „Metų posakio“ rinkimai, 5-ieji LKD skaitymai „Kalbinė įvairovė šiuolaikiniame pasaulyje: kalbų galia ir prestižas“. Antrą kartą surengti Kalbos tvarkytojų skyriaus inicijuoti „Žurnalisto – kalbos bičiulio rinkimai“, taip pat antrą kartą su „Lituanistų sambūriu“ bei Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu surengtas konkursas „Lietuviškos istorijos: pasakojimai apie kalbą“ (remia Valstybinė

lietuvių kalbos komisija). Antrą kartą dalyvauta, vertinant konkurso „Mūsų kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ dalyvių darbus. Surengtas Kazickų šeimos fondo remiamas kalbininko Petro Būtėno ir jo mokinės Aleksandros Kazickienės atminimo premijos konkursas ir baigiamoji šventė Vilniuje, Šv. Kazimiero bažnyčioje. 2022 metų laureate išrinkta Regina Venckutė. Įgyvendintas Lietuvos kultūros ministerijos projektas „Kalbos ir kultūros viktorinos – visuomenę telkianti lavinamoji veikla“.

LKD veiklos ataskaitą Genovaitė Kačiušienė baigė ir ateities gaires nubrėžė Kėdainių skyriaus narės Birutės Konstanblakaitės-Baltrūnienės žodžiais iš jos interviu „Gimtajai kalbai“: „Toliau ugdyti visuomenės kalbinį sąmoningumą, pasididžiavimą savo kalba ir kultūra. O tam padeda ir yra patrauklūs bei veiksmingi gražiausių pavadinimų, vietovardžių, Metų žodžio, Metų posakio rinkimai, visuomenę įtraukiantys protų mūšiai, viktorinos. Gal reikėtų daugiau pasinaudoti reklamos teikiamomis galimybėmis lietuvių kalbai populiarinti?“ Atsiliepdama į raginimą draugijai įsitraukti į kalbos politikos klausimų svarstymą, G. Kačiušienė kalbėjo, kad ir politikai turėtų labiau bendrauti su LKD, informuoti apie rengiamus teisės aktus, kitus su kalba susijusius reikalus.

Trejų metų kadencijai į LKD tarybą – mokslinį strateginį patariamąjį LKD organą, išrinkti šie LKD nariai: Daiva Beliokaitė (Klaipėdos r.), Albinas Drukteinis (Klaipėda), Vidas Garliauskas (Vilnius), Aušra Rimkutė-Ganusauskienė (Jurbarkas), Emilija Gedraitienė (Panevėžys), Ona Laima Gudzinevičiūtė (Šiauliai), Genovaitė Kačiušienė (Šiauliai), Kęstutis Kaminskas (Vilnius), Regina Kvašytė (Šiauliai), Vilma Leonavičienė (Vilnius), Raimonda Rumbinaitė (Kuršėnai), Rūta Švedienė (Kėdainiai), Rita Urnėžiūtė (Vilnius), Aurika Usonienė

(Vilnius), Vilma Zubaitienė (Vilnius). Į LKD valdybą – kolegialų LKD valdymo organą trejiems metams išrinkti penki Vilniaus atstovai: Irena Kruopienė, Bonifacas Stundžia, Rita Urnėžiūtė, Vidas Valskys, Vilma Zubaitienė. Į LKD revizijos komisiją, kuri kontroliuoja LKD finansinę ir ūkinę veiklą bei dokumentus, trejiems metams išrinktos Sigit Bertulienė (Vilnius), Birutė Simanavičienė (Vilnius) ir Rima Žarskutė (Utena).

Visų trijų renkaminų LKD organų nariai išsirinko savo pirmininkus. LKD valdybos pirmininke išrinkta Vilma Zubaitienė, jos pavaduotoju – Bonifacas Stundžia. LKD tarybos pirmininke išrinkta Genovaitė Kačiušienė, jos pavaduotoja – Ona Laima Gudzinevičiūtė. LKD revizijos komisija savo pirmininke išsirinko Birutę Simanavičienę. Suvažiavimo pabaigoje aptarti artimiausi planai atnaujinti LKD valdybos tvirtinamų komisijų sudėtį, būsimus LKD skaitymus skirti lietuvių kalbos sąjūdžiui atminti, įrengti „Gimtosios kalbos“ 90-mečiui skirtą lentelę Vilniuje, Literatų gatvėje, ir kt. Audrius Daukša apgailestavo, kad suvažiavime truko diskusijų apie dabartinę lietuvių kalbos padėtį. LKD neturi šalintis politikos, nes politika – viešas dalykų svarstymas, o kalba – labiausiai viešas klausimas.

Po suvažiavimo oficialiosios dalies jo dalyvių laukė ekskursija po Kuršėnų dvarą ir žemaitiški pietūs. Vėliau LKD narys Jonas Kiriliauskas aprodė Kuršėnų miestą ir papasakojo daug įdomių dalykų apie gatvių istoriją ir jų pavadinimus, šį kraštą garsinusius žmones. Šiaulių rajono savivaldybės Vytauto Vitkausko bibliotekos darbuotojos papasakojo apie bibliotekoje teikiamas paslaugas ir vykstančius renginius, pavadžiojo po šiuolaikiškai įrengtas patalpas. Aplankytas kuršėniškio profesoriaus, žymiojo Lietuvos kalbininko Vytauto Vitkausko kapas, pasidalyta prisiminimais.

Lietuvių kalbos draugija – visuomeninė organizacija, vienijanti įvairių specialybių ir išsilavinimo žmones, kurie rūpinasi lietuvių kalbos būkle, ugdymu, visuomenės kalbiniu švietimu. Įkurta 1935 m., atkurta 1989 m. Kasmet balandžio pabaigoje vyksta LKD atstovų suvažiavimas, per kurį pristatoma veiklos ataskaita, aptariami nuveikti darbai, planuojama tolesnė veikla. Daugiau sužinoti apie LKD veiklos naujienas, jos skyrių organizuojamus renginius galima, apsilankius LKD veidaknygės (angl. Facebook) paskyroje. Apie svarbiausius LKD renginius rašoma „Gimtosios kalbos“ žurnale. ■

Įteikta Valdo Adamkaus gamtosauginė premija

Birželio 5 d. – Tarptautinę aplinkos apsaugos dieną, Lietuvos Respublikos Prezidentūroje įvyko Prezidento Valdo Adamkaus gamtosauginės premijos įteikimo ceremonija. Premija šiemet buvo įteikta mokslininkei, išradėjai, Klaipėdos universiteto profesorei dr. Tatjanai Paulauskieniūtei už inovatyvių ir aplinkai draugiškų technologijų, skirtų naftos teršalų valymui iš vandens, kūrimą ir kitus pasiekimus. Renginyje sveikinimo žodį tarė Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda. Prezidentas priminė, kad premija pavadinta Valdo Adamkaus vardu neatsitiktinai, pagerbiant jo pasiekimus aplinkosaugos srityje. Išrinktoji laureatė gali tapti puikiu įkvėpimu jaunimui, paskatinti sekti jos pavyzdžiu.

Prof. dr. Tatjana Paulauskienė su Lietuvos Prezidentu Gitanu Nausėda ir kadenciją baigusiu Prezidentu Valdu Adamkumi. *Roberto Dažkaus nuotr.*

Premijos įteikimo ceremonijoje kalbėjo ir Prezidentas Valdas Adamkus, pasidžiaugęs, kad dėmesys gamtosagai sukūrė gražią tradiciją – teikti kasmetinę premiją. Jis pažymėjo: „Daug metų tokie rūpesčiai buvo mano tiesioginis darbas. Todėl kreipiuosi į Tatjaną su nuoširdžia pagarba kaip į pačią tikriausią kolegę. Ačiū Jums už tai, ką darote.“

Dėkodama premijos steigėjams ir už palaikymą visai akademinėi bendruomenei už įvertinimą, prof. dr. T. Paulauskienė išreiškė viltį, kad darbai aplinkosaugos srityje atneš didelę naudą visai Europai: „Prieš keletą metų Europa, įskaitant ir Lietuvą, pasirinko žaliąją kryptį ir ambicingą siekį iki 2050 metų tapti klimatui neutraliu žemynu.

PARODOS

Tapybos darbų paroda Medicinos bibliotekoje

Janina Valančiūtė

Birželio 1 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilnius) atidaryta Ingos Dambrauskienės tapybos paroda „...tarp eilučių...“. Dailininkė sako:

„Tapyboje man labai svarbu netiesiogiai sukurti istoriją, kuri paliestų žiūrovo širdį, perduoti jam užslėptą filosofinę mintį apie dviejų žmonių santykį, jų vertybes... Nemėgstu kartoti paveikslų siužetų. Darosi nuobodu, todėl stengiuosi kurti naujas kompozicijas, specialiai keičiu net tapybos stiliškumą, nenoriu būti atpažįstama. Tapau ilgai, daug kartų perdarau iš naujo, kol randu reikiamą spalvą ir vietą kiekvienai detalei.“

Inga lankė Rimanto Bičiūno studiją „Paletė“. 1986 m. baigė Vilniaus pedagoginį institutą. 1996 m. – Vilniaus dailės akademiją. Jos diplominio darbo vadovas – prof. Giedrius Kazimierėnas. Po studijų akademijoje ji dirbo

Ingos Dambrauskienės tapybos parodoje

dailės mokytoja, vėliau – grafinio dizaino, vizualinės reklamos srityje. 2015 m. parengė dėstymo metodiką ir įkūrė suaugusiųjų dailės studiją „Piešiu medituoju“. Pasak dailininkės, pavadinimas kilo iš begalinio įsitikinimo, kad tapymas yra savotiška meditacija. Tai – lyg nebylus pasikalbėjimas su pačiu savimi. Tai tęstiniai akademinės dailės mokymo kursai, pasitelkiant dailės terapijos metodus.

I. Dambrauskienė kasmet organizuoja parodas, rengia plenerus sodyboje. Taip pat dalyvauja grupinėse tapybos darbų parodose. Jos kūrinių yra įsigiję ne tik Lietuvos, bet ir Kanados, Lenkijos, Italijos meno mėgėjai. Paroda veiks birželio 1–30 d. ■

Paroda „Iš avilio“ Vinco Kudirkos muziejuje

Lietuvos nacionalinis muziejus

Santa Lingevičiūtė

Bitininkystė ir bičiulystė nuo seno yra svarbūs lietuvių kultūros elementai, o bičių ekologinė reikšmė negincytina visame pasaulyje. Tačiau pastaraisiais dešimtmečiais pasiekia gąsdinančios žinios apie bičių nykimą. Naujoje parodoje Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinys Vinco Kudirkos muziejus kviečia atidžiau pažvelgti į daugialypius žmonių ir bičių santykius ir pamąstyti, ką galime padaryti, kad juos išlaikytume.

Pastaraisiais dešimtmečiais medų nešančių bičių nykimas kelia nerimą visam pasauliui. Didelis bičių mirtingumas tapo rimta problema Kinijoje, Japonijoje, kai kuriose Afrikos valstybėse. 2007 m. statistiniais duomenimis, Europoje išmirė iki

30–50 proc. bičių, o JAV jų prarado iki 70 proc. Medunešės bitės – svarbiausios augalų apdulkinamosios Žemėje, atsakingos už mažiausiai 1/3 mūsų kasdienio maisto. Jų nykimas kelia susirūpinimą.

Paroda „Iš avilio“ neatsitiktinai surengta Vinco Kudirkos muziejuje, Kudirkos Naujamiestyje. Greta esančiai teritorijai patekus į tuometinės Sovietų Sąjungos sudėtį, joje buvo įrengtas karinis poligonas, kuriame daugelį metų niokojama natūrali gamtinė aplinka: naikinami Antrojo pasaulinio karo laikų sprogmenys, karinių pratybų metu į aplinką paskleidžiamos kenksmingos medžiagos, kiekvieną pavasarį uždegamos nešienaujamos pievos. Vietos gyventojai daugybę metų priversti taikstytis su nekontroliuojamais, gamtą ir žmogų žalojančiais kaimyninės valstybės veiksmais. Neabejotinai nuo to kenčia ir bitės.

Lietuvių santykis su bitėmis yra daugialypis ir išskirtinai reikšmingas. Tai savyje yra sugėrusi net pati lietuvių kalba. Iki šiol sakoma, kad miršta tik žmonės ir bitės. Mūsų

Parodoje „Iš avilio“. Rimanto Abromo nuotr.

krašte bitės gyvena ne bičių kolonijomis – jų bendruomenę vadiname bičių šeima, kurioje pagrindinis vaidmuo tenka ne karalienei, bet motinėlei. Tarpusavio bendrystė, gimusi dalijantis bitėmis, sukūrė gražų bendruomeninį paprotį, vadinamą bičiulyste.

Parodos kuratorė ir koordinatorė, Lietuvos nacionalinio muziejaus Ikonografijos skyriaus vadovė Jolanta Bernotaitytė pasa-

koja: „Bitė lietuviui ypač svarbi ne tik dėl praktinių priežasčių, susijusių su augalijos klestėjimu ir materialine nauda. Tai keratinis kultūrinis simbolis. Pažiūrėkite, kaip nuo seno mes sąveikaujame su bičių šeimomis. Anksčiau bičių nebuvo galima pirkti ar parduoti. Bitėmis dalijosi labai skirtingi žmonės – ponai ir valstiečiai, turtuoliai ir skurdžiai. Dalijimasis bitėmis juos jungė ir puoselėjo bendrystę. Bitininkas suvoktas kaip bičių tarnas, kuris turi gebėti pajusti jų nuotaiką, rasti bendrą kalbą, padėti apsaugojant nuo lietaus, šalčio, priešų. Mūsų supratimu, motinėle – ne bičių valdovė, bet šeimos tęstinumo garantas, svarbiausias, nors ir labiausiai nuo kitų bičių priklausomas, šeimos narys. Matome, kaip per šias sąveikas ir suvokimą atsiskleidžia gili pagarba, rūpestis ir bendrumo temos.“

Paroda „Iš avilio“ Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinyje Vinco Kudirkos muziejuje (V. Kudirkos g. 29, Kudirkos Naujamiestis, Šakių r.) veiks iki 2024 m. sausio 7 d. Daugiau informacijos www.lnm.lt. ■

Įteikta Valdo Adamkaus gamtosauginė premija

■ Atkelta iš 9 p.

Aš tikiu, kad bendromis pastangomis mes sukursime švarią ir saugią aplinką, o Baltijos jūra bus sveika, jungianti regionus ir užtikrinanti žmonių gerovę.“ Profesore apdovanojimui nominavo Klaipėdos universiteto Jūros technologijų ir gamtos mokslo fakultetas.

Vienas iš premijos steigėjų, Prezidento V. Adamkaus bibliotekos-muziejaus direktorius Arūnas Antanaitis, pažymėjo, kad šis įvertinimas yra paremtas Jungtinių Tautų teikiama apdovanojimu „Žemės čempionai“ (angl. „Champions of the Earth“), skiriamais asmenims, jų grupėms ir institucijoms, kuriančioms tvarias technologijas ir ginantiems gamtinius išteklius. Jis pažymėjo, kad šiemet iš viso buvo nominuota 16 asmenų. Laureatei įteikta 5 tūkst. eurų ir skulptoriaus Kęstučio Dovydaičio skulptūra. ■

Kazio Varnelio namuose atidaryta unikali paroda

Santa Lingevičiūtė

Lietuvos nacionalinis muziejus pasveikino visuomenę su Tarptautine muziejų diena ir pakvietė į parodą „Kolekcionavęs ir kolekcionuojamas: Kazio Varnelio kūryba iš privačių rinkinių Lietuvoje“ Kazio Varnelio namuose-muziejuje (Didžioji g. 26, Vilnius).

Menininkas ir kolekcininkas Kazys Varnelis yra sakęs, kad anksčiau miestai lenktyniavo savo katedrų grožiu, dabar – muziejų turtingumu, kolekcijų pilnumu ir gausa. Nuo pastangų saugoti tai, ką sukūrėme, priklausys būsimosios epochos veidas. Visą gyvenimą K. Varnelis buvo aistringas kolekcininkas ir retų meno kūrinių, kultūros artefaktų ieškotojas, įsitraukęs į meno saugojimą ir jo sklaidą. Taigi neatsitiktinai gegužės 17 d. Lietuvos nacionalinio muziejaus Kazio Varnelio namuose-muziejuje duris atvėrė paroda „Kolekcionavęs ir kolekcionuojamas: Kazio Varnelio kūryba iš privačių rinkinių Lietuvoje“.

K. Varnelis įkūrė ir pirmąjį privatų kolekcininko muziejų Lietuvoje, prieš dešimt-

metų tapusį Lietuvos nacionalinio muziejaus dalimi. Jo paties kūriniai taip pat buvo kolekcionuojami. Šios parodos organizatoriai pirmą kartą siekė sukaupti menininko darbus iš privačių rinkinių Lietuvoje, taigi Varnelio kolekcininkų saugomi paveikslai laikinai sugrįžo į namus, papildydami paties menininko suprojektuotą bei sukurtą muziejaus ekspoziciją.

Lietuvos nacionalinio muziejaus vadovė dr. Rūta Kačkutė sako: „Kūrybingiausias gyvenimo dešimtmečius praleidęs svetur, Kazys Varnelis sugrįžo, esmingai papildydamas optinio meno, minimalizmo ir konstruktivizmo skirsnį Lietuvos dailės istorijoje. Nors meno rinkoje K. Varnelio darbai pasirodo retai, tačiau palyginti aktyvus jų judėjimas rodo, kad Lietuvos kolekcininkai domisi dailininko kūryba. Džiugina ir tai, kad jo kūrinių dalijamasi. Taip stengiamasi, kad kultūrinę išliekamąją vertę turintys darbai taptų prieinami ir visuomenei. Pati paroda tapo įmanoma juos suradusių, įsigijusių ir saugančių žmonių dėka.“

Nuo ankstyvosios kūrybos iki garsiojo optinio meno

„Tik dėl kartais pritrūnkiančio kolekcininkų entuziazmo ir noro bendradarbiauti atsirado galimybė susidaryti platesnį dailininko kūrybos vaizdą. Apčiuopus privačių kolekcijų rinkimui tokį svarbų laikinumą, tapo aišku, kad šis aspektas ir taps atspirties tašku, Kazio Varnelio namuose-muziejuje kuriant privačiuose rinkiniuose saugomų kūrinių parodos scenografiją“, – teigia parodos kuratorė Gabrielė Paškevičiūtė.

Parodoje eksponuojami ankstyvieji kūriniai liudija laipsnišką perėjimą nuo klasikinių kompozicijų prie istorinių temų, taip pat akivaizdžiai parodo dailininkui Kauno meno mokykloje dėščiusio Stasio Užinsko ir netgi naujojo daiktiskumo įtaką. Kartu supažindina ir su optinėmis kompozicijomis, kurias Kazys Varnelis buvo taip išstobulines. Dauguma kūrinių bus eksponuojami parodų salėje, tačiau dalis jų įsiterps į kitas namų-muziejaus erdves. Jie, kaip laikini muziejaus svečiai, bus puikiai matomi: specialios

■ Nukelta | 11 p.

Kazio Varnelio namuose atidaryta unikali paroda

■ Atkelta iš 10 p.

parodai sugalvotos konstrukcijos leidžia juos pagarbiai įkurdinti salėse ir išskirti iš kitų kūrinių. Tai atliepia ir paties K. Varnelio idėją – savo darbus jis suvokė kaip grynai architektūrinius, formuojančius eksponavimo erdvę.

Ekspoziciją papildys ir objektai, atskleidžiantys kolekcionavimo fenomeną, žinomus ir dar neištirtus kūrinių migracijos kelius: kartais painius ir mįslingus, kartais

Paroda Kazio Varnelio namuose

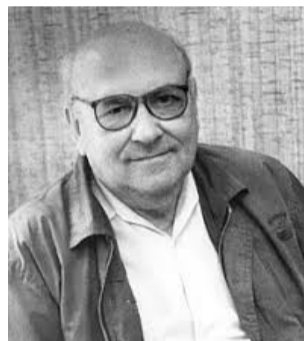
tiesius ir aiškius, o kartais nulemtus anekdotiškų nutikimų. Būta ir tikrų tikriausių detektyvų. Gal detektyvinis parodos siužetas – Kazio Varnelio darbų pas privačius kolekcininkus atsiradimo aplinkybės, ne tik padės iš naujo atrasti menininko kūrybą ir jos kaitą, bet ir atsiras dar nematytų ar dingusių laikytų K. Varnelio darbų, tyliai tūnančių kieno nors namuose? Paroda veiks iki spalio 29 d. *Autorė yra Lietuvos nacionalinio muziejaus viešųjų ryšių specialistė.* ■

NAUJOS KNYGOS

DIDYSIS ESPERANTO–LIETUVIŲ KALBŲ ŽODYNAS

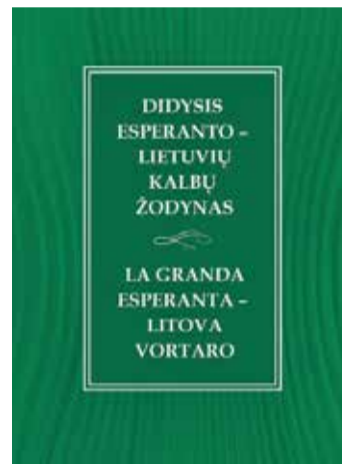
Išėjo Didysis esperanto–lietuvių kalbų žodynas (*La granda Esperanta – litova vortaro*). Jo autorius yra žymus Lietuvos pedagogas, kraštotyrininkas, muziejininkas, redaktorius, vertėjas, žodynininkas Petras Čeliaskas. Žodyną išleido Pasaulio lietuvių centras, bendradarbiaudamas su Lietuvos esperantininkų sąjunga. Žodyno apimtis – 52 spaudos lankai (816 psl.), jame yra 52 tūkst. žodžių ir daug vartojimo pavyzdžių, rodančių abiejų kalbų panašumus ir skirtynes.

Žodyno parengimas yra daugiau nei 30 metų trukusio kruopštaus darbo rezultatas. Tokios apimties žodyno Lietuvoje dar nebuvo. Paskutinį kartą Konstantino Puodėno lietuvių–esperanto ir esperanto–lietuvių kalbų nedidelės apimties žodynas išleistas 1988 m. ir jau seniai yra tapęs bibliografinė retenybė. Žodynas parengtas akademinio

Žodyno autorius Petras Čeliaskas

Dabartinės lietuvių kalbos žodyno, Tarptautinių žodžių žodyno ir norminio Didžiausio esperanto kalbos aiškinamojo iliustruoto žodyno (*Plena ilustrita vortaro*) pagrindu. Naudotasi ir daugeliu kitų lietuviškų ir esperantiškų žodynų.

Didysis esperanto-lietuvių kalbos žodynas

Žodyne pateikiama dabartinės esperanto kalbos leksika ir dažniausiai vartojama mokslinė terminologija. Jame yra leksi-

kografinių šaltinių ir sutrumpinimų sąrašas. Knygos pabaigoje yra vadinamieji „Esperanto kalbos pagrindai“ (*Fundamento de Esperanto*) – 16 pagrindinių esperanto kalbos gramatikos taisyklių su komentarais ir žodyno apimties kitimo lentelė. 1887 m. buvo 917 šakninių žodžių, 1905 m. – 2 930, 1934 m. – 7 866, o 1970 m. – jau 15 250 šakninių žodžių. Publikuojama nuo 1959 m. kasmet rengiamų Baltijos esperantininkų sąskrydžių lentelė.

Žodynas išleistas 1000 egz. tiražu rėmėjų lėšomis. Žodyną spausdino UAB „BALTO print“. Redagavo Antanas Grincevičius. Viršelio autorė – Virginija Jokubkaitė. Žodyną galima įsigyti Pasaulio lietuvių centre (Kaunas, S. Daukanto g. 11) ir Lietuvos esperantininkų sąjungoje (Kaunas, L. Zamenhofo g. 5). Kaina – 25 eurai. ■

VALSTYBINĖS DARBO INSPEKCIJOS PRANEŠIMAI

Išbandymo laikotarpis

Ievos Piličiauskaitė

Siekiant patikrinti, ar darbuotojas tinka sulygtam darbui, o sulygtas darbas – darbuotojui, sudarydamos darbo sutartį, darbo sutarties šalys, t. y. darbdavys ir darbuotojas, gali sulygti dėl išbandymo. Dėl išbandymo laikotarpio šalys gali susitarti, tik sudarydamos darbo sutartį. Vadinasi, galimybių susitarti kitaip nėra: negalimi atvejai, kai dėl išbandymo laikotarpio susitariama, pavyzdžiui, darbuotoją perkeliant į kitas pareigas ar pratęsiant terminuotos darbo sutarties terminą ir pan.

Maksimalus išbandymo laikotarpis – trys mėnesiai. Šalys, sudarydamos darbo sutartį, gali susitarti ir dėl trumpesnio, negu trys mėnesiai, išbandymo termino, pavyzdžiui, 2 mėnesių, tačiau vėliau, papildomai susitarus, šis terminas negali būti pratęstas. Vienintelis atvejis, kada šalių sulygtas išbandymo terminas galėtų pailgėti, – darbuotojo nebuvimo darbe laikotarpiai: laikinojo nedarbingumo, atostogų arba kitos svarbios priežastys. Tokiu atveju išbandymo laikotarpis pratęsiamas tiek laiko, kiek darbuotojas nedirbo.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad išbandymo terminas negali būti ilgesnis negu trys mėnesiai, neskaitant laiko, kurį darbuotojas nebuvo darbe dėl laikinojo nedarbingumo, atostogų arba kitų svarbių priežasčių. Pratęsti išbandymo laikotarpį darbo sutarties šalių susitarimu

draudžiama. Jeigu sudaroma terminuota darbo sutartis trumpesniai nei šešių mėnesių laikotarpiui, išbandymo laikotarpis turi būti proporcingas šios sutarties terminui, t. y. atitinkamai trumpesnis negu trys mėnesiai, pavyzdžiui, sudarius terminuotą trijų mėnesių darbo sutartį, maksimalus išbandymo terminas galėtų būti pusantro mėnesio.

O kaip dėl atleidimo išbandymo laikotarpio? Išbandymo laikotarpis yra nustatomas abiejų šalių naudai. Vadinasi, tiek darbuotojas, kuriam netinka darbo sąlygos, tiek darbdavys, pripažinęs, kad darbuotojo išbandymo

rezultatai yra nepatenkinami, gali įspėti kitą šalį prieš tris darbo dienas iki darbo santykių baigties ir nutraukti darbo sutartį. Pagal terminų skaičiavimo taisyklės terminas, apibrėžtas tam tikru laikotarpiu, prasideda kitą dieną po tos kalendorinės datos arba įvykio, kuriais apibrėžta jo pradžia. Taigi ir trijų darbo dienų įspėjimo terminas pradėdamas skaičiuoti nuo kitos dienos, kai jis įteikiamas kitai šaliai. Tokiu atveju vėliausiai įspėti apie darbo sutarties nutraukimą išbandymo laikotarpiu galima likus keturioms darbo dienoms iki išbandymo termino baigties.

Darbuotojas turi teisę atsaukti savo įspėjimą ne vėliau kaip per vieną darbo dieną nuo įspėjimo pateikimo. Nutraukiant darbo sutartį minimu pagrindu, išėtinė išmoka nemokama. *Autorė yra VDI Darbo teisės skyriaus vedėja.* ■

Nuo masinių trėmimų „Vesna“ – 75 metai

Gegužės 23 d. Kaune buvo paminėtos 1948 m. gegužės 22 d. „Pavasaris“ („Vesna“) trėmimo 75-osios metinės. Renginys prasidėjo ažuoliuko sodinimu Žaliakalnyje, prie Tremtinių kryžiaus (F. Fryko g.). Lietuvių politinių kalinių ir tremtinių sąjungos salėje vyko iškilmingas minėjimas. Per 1948 m. gegužės 22–23 d. trėmimo operaciją „Vesna“ buvo sugaudyta ir

LPKTS atstovai Žaliakalnyje F. Fryko gatvėje prie pasodinto ažuoliuko

ištremta 40 tūkst. žmonių. Buvo suplanuota ištremti 48 tūkst., bet nesurinkus į sąrašus įtrauktų šeimų, buvo tremiamos ir papildomai kolaborantų parinktos šeimos. Operaciją vykdė apie 30 tūkst. SSRS Vidaus reikalų ir Valstybės saugumo ministerijų darbuotojų, karininkų, kareivių, milicininkų ir strybų, apie 11 500 atsiųstų ir vietos komunistų bei kitų sovietinių aktyvistų. ■

Pagerbtas partizano Kazimiero Pyplio-Mažyčio atminimas

Gegužės 24 d. Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje vyko iškilminga Lietuvos partizanų etalonu vadinamo Kazimiero Pyplio-Mažyčio atminimo pagerbimo šventė. Renginio metu buvo pristatytos dar negirdėtos partizano gyvenimo istorijos. Apie K. Pyplio-Mažyčio kovą už laisvę ir veiklą Vakarų šalyse papasakojo buvęs specialiųjų operacijų pajėgų karininkas A. Navys, Lietuvos karo akademijos viršininko pavaduotojas plk. ltn. E. Lastauskas, LGGRTC istorikas D. Žygelis bei komunikacijos ekspertas A. Paltarokas.

Lietuvos laisvės kovotojas-partizanas K. Pyplys-Mažytis gimė 1923 m. sausio 21 d. Prienų r. Pakuonio valsčiaus Kebliškių kaime. Jis dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime Pakuonyje, o į partizaninio pasipriešinimo gretas Tauro apygardoje įsitraukė 1944-aisiais. Mažytis veikė partizanų rinktinės ir apygardos vadovybės sudėtyje. Dalyvavo daugelyje rizikingų akcijų, aštuoniolikoje kautynių, buvo keturis kartus sužeistas.

Viena garsiausių akcijų, kurios pagrindiniu dalyviu tapo Kazimieras, – 1947 m. įvykęs vadinamasis „Blynų balius“, arba „Sužadėtuvs“. Tąkart per partizanų organizuotas fiktyvias K. Pyplio-Mažyčio ir partizanų ryšininkės Anelės Senkutės-Pušelės sužadėtuves partizanai surengė sėkmingą išpuolį prieš aukšto rango sovietų pareigūnus. K. Pyplys-Mažytis kartu su Juozu Lukša-Skrajūnu kaip įgaliotiniai 1947 m. buvo pasiūsti į Vakarų, siekiant atkurti ryšius su užsienio valstybėmis ir gauti pasipriešinimui reikalingos materialinės paramos. Sovietų saugumo agentų išduotas K. Pyplys-Mažytis žuvo Dainavos apygardos vado L. Baliukevičiaus-Dzūko slėptuvėje Kalesninkų miške.

Lietuvos karo akademijos viršininko pavaduotojas plk. ltn. E. Lastauskas

LGGRTC istorikas D. Žygelis.
Raimundo Kaminsko nuotr.

PRO MEMORIA

Prof. habil. dr. Ramutis Petras Bansevicius

1939 02 23 – 2023 06 01

Kauno technologijos universiteto (KTU) bendruomenė gedi, mirus inžinieriui mechanikui, buvusiam KTU rektoriui Ramučiu Petru Banseviciui, profesoriui, habilituotam technologijos

sąrašė: planšetė aklujų darbui su dvimate grafika ir internetu, pjezoelektriniai robotai manipulatoriai bei kiti reikšmingi, praktikoje pritaikomi prietaisai. Profesorius yra daugiau kaip 250 mokslinių straipsnių, 7 precizinių sistemų dinamikos srities knygų, 18 patentų užsienyje autorius. Jis sukūrė pjezomechanikos pagrindus ir apibrėžė jos taikymą, realizuojant naują precizinių mechanizmų klasę – pjezoelektrines kelių laisvės laipsnių pavaras.

Profesorius KTU dirbo daugiau negu 51 metus – nuo 1967 m. gruodžio 1 d. iki 2018 m. gruodžio 31 d. Ėjo Mašinų gamybos (1985–1995), Gamybos sistemų (1995–1996) katedrų vedėjo, mokslinio centro „Vibrotechnika“ laboratorijos vedėjo pareigas. Mokslininkas 1999 m. įvertintas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu. Buvo Belgijos Karaliaus karūnos Komandoro ordino kavalerius (2006). Jam (kartu su bendraautorais) 2010 m. už darbų ciklą „Pjezomechaninės sistemos: teorija ir taikymai“ buvo skirta Lietuvos mokslo premija.

Prof. R. P. Banseviciaus atminimas ilgam išliks kolegų ir visų jį pažinusiųjų širdyse bei Kauno technologijos universiteto istorijos puslapiuose. Šią netekties valandą reiškiamo gilią užuojautą velionio artimiesiems, draugams ir visiems, kuriems teko jį pažinti.

mokslų daktarui. 1996–2000 m. jis buvo KTU Senato pirmininku, o 2000–2007 m. – šio universiteto rektoriumi.

R. P. Bansevicius gimė 1939 m. vasario 23 d. Marijampolėje. 1949–1956 m. mokėsi Kauno 12-ojoje vidurinėje mokykloje. 1961 m. baigė Kauno politechnikos institutą (dabar – KTU). 1975–1976 m. stažavosi Milano politechnikos institute. 1982 m. apgynė technikos mokslų daktaro disertaciją.

Prof. R. P. Bansevicius buvo tarp daugiau nei 300 mokslininkų, pelnusių ne tik Lietuvos, bet ir tarptautinį pripažinimą. Jo darbų

Užuojauta mirus Klementui Sakalauskui

Mirus Panevėžio rajono garbės piliečiui, Panevėžio krašto istorinio ir kultūrinio palikimo puoselėtoju **Klementui SAKALAUSKUI (1945–2023)**, sunkią netekties valandą reiškiamo nuširdžią užuojautą šeimos nariams ir artimiesiems. Tegul Klemento patriotiškumo, tautiškumo ir kūrybiškumo idėjos ir darbai visada išlieka mūsų atmintyje.

2005 m. Panevėžio r. Piniavos kaime savo sodyboje K. Sakalauskas įkūrė privatų etnografinį muziejų. 2013 m. jam suteiktas Panevėžio rajono garbės piliečio vardas už Lietuvos bei Panevėžio krašto istorinio ir kultūrinio paveldo saugojimą ir įamžinimą, dvasinių vertybių propagavimą. Dr. Raimundas Kaminskas kartu su Kauno Sąjūdžiu

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius

El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169